

دانشکده اصول الدین

قم

گروه علوم قرآن و حدیث

پایان نامه کارشناسی ارشد

موضوع:

جایگاه «صحیح مسلم» در سیر تدوین حدیث

استاد راهنما

آیة الله محمد هادی معرفت

استاد مشاور

دکتر عبد الله محمدی

نگارش

سید مجید یورطباطبایی

نیمسال: دوم سال تحصیلی: ۱۳۷۷-۱۳۷۸

جلد اول

تقديم به روح:

رحمة للعالمين

«عَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ

انسان كامل

وخاتم النبيين

رسول گرامی اسلام حضرت محمد ﷺ

□ با سپاس گذاری از:

حضرت علامه سید مرتضی عسکری، حفظه الله تعالی که از آثار معظم له در نگارش این پژوهش بهره فراوان برده‌ام.

استاد محترم و معزز آیه الله محمد هادی معرفت که راهنمایی، و تشویق‌های ایشان در تدوین نهایی پژوهش، به ویژه در وسعت دامنه آن تأثیر به‌سزایی داشت.

حجة الاسلام دکتر محمدی، به خاطر مشاوره‌های ارزشمندی که در طول انجام پژوهش به این جانب ارائه نمودند.

دکتر محمد کاظم شاکر؛

حجة الاسلام دکتر احمد عابدی

به خاطر اظهار نظرهای مفید و شایان توجه ایشان در مواضع مختلف پژوهش.

و

حضرت آیه الله حاج سید موسی شبیری زنجانی؛

حضرت آیه الله محمد مؤمن؛

که از دقت‌های رجالی و بررسی متن‌های حدیثی ایشان در زمان بهره‌گیری از مجالس درسشان بهره‌مند بوده‌ام.

و یادی از:

مرحوم سلطان الواعظین شیرازی (ره)

مرحوم حجة الاسلام سید عبد العزیز طباطبایی (ره)

مرحوم آیه الله حاج شیخ عباس صفایی حائری (ره)

که از آثار و نوشته‌های ایشان در انجام این پژوهش بهره‌گرفته‌ام.

و به ویژه:

مرحوم استاد معزز و محترم:

آیه الله حاج شیخ علی صفایی حائری (ره)

که در شکل‌گیری حیات فکری و حوزوی این جانب به ویژه شکل‌گیری و تنظیم و تدوین این پژوهش سهم به‌سزایی داشتند و متأسفانه فرصت بررسی نهایی آن برای ایشان فراهم نشد، و در تیرماه ۱۳۷۸ در راه سفر به مشهد مقدس به دیار باقی شتافتند.

□ چکیده:

در این پژوهش که شامل سه قسمت کلی به شرح زیر:

۱- سنت، دومین منبع اجتهاد

۲- چگونگی انتشار حدیث اهل تسنن

۳- صحیح مسلم

می باشد، مباحث زیر:

مقایسه سنت و کتاب، سنت از نظر خلفای راشدین، اعتبار سنت صحابه، عدالت صحابه، شیوه فقیهان صحابی در استنباط احکام، اعتبار سنت ائمه (ع)، سیری در طبقه بندی محدثین و فقها، تابعین، مکاتب فقهی در دوران تابعین، شناسه کلی فقه تابعین، سنت متصل، اقسام حدیث به اعتبار سند، تدلیس در حدیث، روش های تدوین حدیث، در قسمت اول، و؛

عصر نهمی از احادیث رسول (ص)، مرحله تکثیر و جعل حدیث [نقش اساسی و بنیانی معاویه در جعل حدیث]، (احادیث مجعول)، (نقش قصه پردازان در تاریخ اسلام)؛ مرحله تدوین جوامع حدیثی، کتاب های حدیثی مشهور از آغاز دوره رفع منع تا «ابی عوانه» (شامل شانزده کتاب)، مقایسه ترتیب کتاب های شانزده گانه حدیثی اهل سنت با ترتیب صحیح مسلم،

در قسمت دوم، و؛

زندگی مسلم، آثار و تألیفات مسلم، بررسی سند و روایت صحیح مسلم تا «نووی»، استناد یا عدم استناد الهی صحیح مسلم، بررسی روایت صحیح مسلم [ائمه اهل بیت (ع) و شیعیان]، (محدثات)، (راویان ضعیف)، (دوستان بنی امیه و آل زبیر)، (افراد تأثیر گذار در سیر تدوین حدیث و فقه اهل سنت)؛ سیری در فهرست کتاب ها و تعداد ابواب صحیح مسلم، بررسی محتوایی صحیح مسلم [افراد مطرح شده در کتاب الفضایل]، (نسبت های دروغ به رسول الله (ص))، (مناقب اهل بیت (ع))، (نسبت های دروغ به اهل بیت (ع))، (روایات تأثیر گذار در فقه اهل تسنن)؛ بررسی ارزش و جایگاه واقعی صحیح مسلم،

در قسمت سوم؛

مطرح شده است.

□ کلید واژه‌ها:

سنت قولی / سنت فعلی / سنت تقریری / اهمیت سنت / سنت و کتاب / خلفای راشدین و
سنت / تعریف صحابی / سنت صحابه / عدالت صحابه / استحسان / مصلحت / سد
ذرایع / سنت ائمه (ع) / سنت رسول (ص) / ادوار فقه / تابعین / تحول فقه / حدیث
صحیح / تدلیس / خبر مرسل / اهل حدیث / مکتب رأی / اخباری‌گری / ظاهریه /
ماتریدیه / طحاویه / خبر واحد / تحریف قرآن / تجرید قرآن / اسباب النزول / رواج
اسرائیلیات / مسند ابوحنیفه / موطأ مالک / مسند ابو داوود طیالسی / سنن ابو داوود /
مسند شافعی / المصنّف عبد الرزاق / مسند حمیدی / المصنّف ابن ابی شیبہ / مسند
احمد / سنن دارمی / صحیح بخاری / سنن ابن ماجه / سنن ترمذی / سنن نسایی / مسند
ابی یعلی / مسند ابی عوانه / صحیح مسلم / زندگی مسلم / آثار مسلم / روات صحیح
مسلم / مغیره / ابو سفیان / معاویه / عایشه / ابوبکر / عمر / عثمان / عبد الله بن عمر / ابن
شهاب زهري / عكرمه / عروة بن زبير / سمرة بن جندب / كعب الاحبار / ارزش صحیح
مسلم / مکتب خلافت / مکتب امامت.

نمایه تفصیلی پژوهش

۱ مقدمه
۶ ۱- سنت
۹ ۱-۱- مفهوم سنت و سیر تحول آن
۱۴ ۱-۱-۱- اقسام سنت به اعتبار خود آن
 ۱-۱-۱-۱- سنت قولی
 ۱-۱-۱-۲- سنت فعلی
 ۱-۱-۱-۳- سنت تقریری
 ۱-۱-۱-۳-۱- شرایط تحقق تقریر امام معصوم (ع)
۲۴ ۲-۱- اهمیت سنت در تشریح
 ۱-۲-۱-۱- سنت تأکید کننده
 ۱-۲-۱-۲- سنت تبیین کننده
 ۱-۲-۱-۳- سنت تأسیسی
۲۸ ۳-۱- مقایسه بین سنت و کتاب
 مقدمه
 ۱-۳-۱-۱- مقایسه بین سنت و کتاب از نقطه نظر کیفیت بیان حکم شرعی
 ۱-۳-۱-۲- تفاوت‌های قرآن و سنت
 ۱-۳-۱-۳- سنت در طول کتاب
 ۱-۳-۱-۴- تأکید بر حفظ و نشر سنت رسول (ص)
۳۵ ۴-۱- نظرات خلفای راشدین درباره سنت
 مقدمه
 ۱- نظریه مکتب خلافت درباره شروع تدوین حدیث
 ۲- نظریه مکتب امامت
 ۱-۴-۱-۱- نظر خلیفه اول

۱-۴-۲-۲-۱ نظر خلیفه دوّم

۱-۴-۳-۲-۱ نظر خلیفه سوّم

۱-۴-۳-۱-۱ مشکلات ناشی از بی‌توجهی به سنت

۱-۴-۳-۱-۱-۱ توجیّهات غیر منطقی

۱-۴-۳-۱-۱-۱ رد توجیّهات

۱-۴-۴-۲-۱ نظر خلیفه چهارم، امیرالمؤمنی علی علیه‌السلام

۱-۴-۴-۱-۱ سنت پس از علی علیه‌السلام

۴۸ ۲-۱-۲-۱ حجیت و اعتبار سنت

۵۲ ۱-۲-۱-۱ حجیت سنت رسول (ص)

۱-۲-۱-۱-۱-۱ نصوص قرآنی

۱-۲-۱-۲-۱-۱ احادیث

۱-۲-۱-۲-۱-۱ دلیل عقلی

۱-۲-۱-۲-۱-۱ اجماع

۵۷ ۲-۲-۱-۱ حجیت سنت صحابه

۵۹ ۱-۲-۲-۱-۱ تعریف صحابی

۶۹ ۲-۲-۲-۱-۱ اعتبار سنت صحابه

۱-۲-۲-۲-۱-۱ آیات

۱-۲-۲-۲-۱-۱-۱ آیه ۱۱۰ سوره آل عمران

۱-۲-۲-۲-۱-۱-۱ آیه ۱۴۳ سوره بقره

۱-۲-۲-۲-۱-۱-۱ روایات

۱-۲-۲-۲-۱-۱-۱ تقدیم علماء اهل تسنن نظر صحابه را در مقام ترجیح

۱-۲-۲-۲-۱-۱-۱ علل گرایش به سنت صحابه

۷۵ ۳-۲-۲-۱-۱ عدالت صحابه

۱-۳-۲-۲-۱-۱-۱ توضیح اصطلاحات

۱-۳-۲-۲-۱-۱-۱ عدل

۱-۳-۲-۲-۱-۱-۱ تکبر، خودفروشی

۱-۳-۲-۲-۱-۱-۱ نفاق

۱-۳-۲-۲-۱-۱-۱ ظلم

۱-۳-۲-۲-۱-۱-۱ شراب خواری

۱-۲-۲-۱-۱-۳-۲-۱ صورت صحیح حکومت

۱-۲-۲-۲-۲-۱ معنا و مفهوم عدالت صحابه نزد اهل سنت

۱-۲-۲-۲-۲-۱ دلیل اهل سنت بر عدالت صحابه

۱-۲-۲-۲-۲-۱ کیفر اعتقاد نداشتن به عدالت صحابه

۱-۲-۲-۲-۲-۱ فضای سیاسی ظهور اندیشه عدالت صحابه

۱-۲-۲-۲-۲-۱ غرض از طرح نظریه عدالت صحابه

۱-۲-۲-۲-۲-۱ تعارضات نظریه عدالت با اساس اسلام

۱-۲-۲-۲-۲-۱ شیعه و نظریه عدالت صحابه

۹۲ ۱-۲-۲-۴-۱ حالت عمومی عهد صحابه

۹۶ ۱-۲-۲-۵-۱ شیوه فقیهان صحابی در استنباط احکام

۱-۲-۲-۱-۵-۱ مقدمه

۱-۲-۲-۲-۵-۲ خصوصیات عهد صحابه

۱-۲-۲-۲-۲-۱ آسان بودن تفقه

۱-۲-۲-۲-۲-۳ شیوه صحابه در استناد به رأی و انطباق دادن به آن

۱-۲-۲-۲-۲-۴ اختلاف صحابه در تلقی احادیث

۱-۲-۲-۲-۲-۵ نمونه‌هایی از اختلاف نظرهای صحابه

۱-۲-۲-۲-۲-۶ اجتهاد صحابه از طریق «مصلح مرسله»، «سد ذرایع»، «استحسان»

۱- عمل به مصلحت

۲- اقسام مصلحت

۳- تشریح اسلامی و مصلحت

۴- تبدل احکام به تبدل مصلح نسخ شمرده نمی‌شود

۵- عمل صحابه به مصلحت

۶- عمل به سد ذرایع

۷- عمل به استحسان

۱۱۴ ۱-۲-۳-۱ اعتبار و حجیت سنت ائمه (ع)

مقدمه

۱-۲-۳-۱-۱ آیه مبارکه تطهیر

۱-۲-۳-۱-۱-۱ مفهوم تطهیر و معنای اراده حضرت حق

۱-۲-۳-۲-۱ مصادیق اهل سنت

۱-۲-۳-۲-۱- شُبُهَةٌ وَحَدَثٌ سِيَاقٌ

۱-۲-۳-۲-۱- حَدِيثٌ ثَقَلِينٌ

۱-۲-۳-۲-۱- مَسْتَفَادٌ اَزْ حَدِيثِ ثَقَلِينِ

۱۲۵ ۴-۲-۱- مَوْضِعُ اَهْلِ سُنَّتٍ دَرِ بَرَابَرِ رَوَايَتِ شَيْعِيَانِ

۱۲۸ ۵-۲-۱- سِيْرِي دَرِ طَبَقَةِ بَنْدِي مَحْدَثِيْنِ وَ فُقَهَا

۱-۵-۲-۱- مَقْدَمَةٌ

۲-۵-۲-۱- طَرَحُ مَرْحُومِ اسْتَاذِ آيَةِاَللّٰهِ حَاجِ شَيْخِ عَلِي صَفَايِي (رَه)

۲-۵-۲-۱- طَرَحُ مَرْحُومِ اسْتَاذِ شَهَابِي

۴-۵-۲-۱- طَرَحُ «ابن حجر»

۱-۴-۵-۲-۱- اِنْتِقَادُ اسْتَاذِ شَهَابِي

۵-۵-۲-۱- طَرَحُ «شَيْخِ عَبْدِاللطيفِ عَامِلِي»

۶-۵-۲-۱- طَرَحُ «مَجْلِسِي اَوَّلِ»

۷-۵-۲-۱- طَرَحُ «سَيِّدِ مُحَمَّدِ كَلَانْتَرِ»

۸-۵-۲-۱- طَرَحُ «دَكْتَرِ سَيِّدِ حَسِيْنِ مَدْرَسِ طِبَاطَبَايِي»

۱-۸-۵-۲-۱- حَاشِيَه مَرْحُومِ اسْتَاذِ آيَةِاَللّٰهِ صَفَايِي حَايِرِي

۹-۵-۲-۱- طَرَحُ اسْتَاذِ جَنَّاْتِي

۱۰-۵-۲-۱- طَرَحُ اسْتَاذِ دَكْتَرِ گَرَجِي

۱-۱۰-۵-۲-۱- اَدْوَارُ فُقَهِّ شَيْعَه

۲-۱۰-۵-۲-۱- اَدْوَارُ فُقَهِّ اَهْلِ تَسَنَنِ

۱۱-۵-۲-۱- طَرَحُ صَاحِبِ رَوْضَاتِ الْجَنَاتِ

۱۲-۵-۲-۱- جَمْعُ بَنْدِي وَ نَتِيْجَه گِيْرِي

۱۴۷ ۶-۲-۱- تَابِعِيْنِ

۱-۶-۲-۱- مَقْدَمَةٌ

۲-۶-۲-۱- تَابِعِيْنِ دَرِ مَقَابِلِ صَحَابِيْهِ

۳-۶-۲-۱- نَگَاھِي سَرِيْعِ بَه طَبَقَاتِ فُقَهَايِ تَابِعِي

۴-۶-۲-۱- رَشْدُ وَ تَحْوُلُ فُقَهِّ

۱-۴-۶-۲-۱- مَعْنَايِ نَفَقَهِّ

۲-۴-۶-۲-۱- مَعْنَايِ شَرِيْعَتِ

۳-۴-۶-۲-۱- مَقَايِسَةُ مِيَانِ فُقَهِّ وَ شَرِيْعَتِ

- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- نسبت میان شریعت و فقه
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- نظر مصوبه
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- نظر مُخطئه
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- کمال شریعت و نقص فقه
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- همگانی و عام بودن شریعت
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- الزام آور بودن شریعت و عدم الزام آور بودن فقه
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- پیدایش فقه
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- تحوّل و دگرگونی فقه
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- فقه در دوران تابعین
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- مکاتب فقهی در دوران تابعین
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- مکتب اهل حدیث
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- ظاهریه
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- زمینه
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- داود بن علی
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- اهل حدیث در «شیعه»
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- اخباری‌گری
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- عامل پیدایش اخباری‌گری
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- اخباری‌گری در مراحل آغازین شکل‌گیری
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- جایگاه اخبار در مسلک اخباری‌گری
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- عوامل گسترش و نفوذ اخباری‌گری
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- آیا اخباری‌گری دارای سابقه تاریخی است؟
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- تفاوت اخباری‌گری پیشینیان با اخباری‌گری جدید
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- رابطه اخباری‌گری با ظاهریه
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- نظر صاحب روضات از جنات
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- تفاوت هجوم اخباری‌گری با حرکت ظاهریه علیه اجتهاد
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- اخباریان میانه رو و معتدل
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- مکتب اهل رأی
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- طحاوی
- ۱-۲-۳-۴-۶-۲-۱- ماتریدی

۱-۲-۶-۶-۶-۶ منابع استنباط تابعین

۱-۲-۶-۷-۶-۷ شناسه کُلی فقه تابعین

۱-۲-۶-۸-۶-۸ عوامل اختلاف تابعین

۱-۲-۶-۹-۶-۹ اختلاف تابعین به علت تفاوت در آگاهی از حدیث یا اطمینان به آن

۱-۲-۶-۹-۹-۱ اختلاف میان رهبران مذاهب اهل سنت

۱-۲-۶-۱۰-۶-۱۰ اختلاف تابعین به دلیل اختلاف در اجتهاد به رأی

۱-۲-۶-۱۰-۱۰-۱ اختلاف شیعه با اکثریت

۱-۲-۶-۱۰-۱۰-۱-۱ نمونه‌هایی از اختلاف

۱-۲-۶-۱۰-۲-۱۰-۲ اختلاف خوارج با اکثریت

۲۰۷ ۱-۳-۱-۳-۱ سنت مُتَّصِل

۱-۳-۱-۱-۳-۱ مراتب سند بر حسب اتصال سند

۱-۳-۱-۱-۳-۱-۱ سنت متواتر

۱-۳-۱-۱-۳-۱-۱-۱ تعریف تواتر

۱-۳-۱-۱-۳-۱-۲-۱ شرایط تواتر

۱-۳-۱-۱-۳-۱-۳-۱ انواع تواتر

۱-۳-۱-۲-۱-۳-۱-۲-۱ سنت مشهور

۱-۳-۱-۲-۱-۳-۱-۱-۲-۱ تعریف

۱-۳-۱-۲-۲-۱-۳-۱-۲-۲-۱-۳-۱ مرتبه و جایگاه سنت مشهور

۱-۳-۱-۲-۲-۱-۳-۱-۲-۲-۱-۳-۱ حکم سنت مشهور

۱-۳-۱-۲-۱-۳-۱-۲-۱-۳-۱-۲-۱-۳-۱ ثمرات اختلاف نظر در حکم سنت مشهور

۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱ خبر واحد

۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱ تعریف

۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱-۲-۳-۱-۳-۱-۳-۱ مراتب خبر واحد از نظر قوت

۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱ حکم خبر واحد

۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱-۲-۳-۱-۳-۱-۳-۱ شرایط راوی

۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱ عقل

۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱ ضبط

۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱-۳-۱ عدالت

۱-۴-۲-۳-۱-۴-۲-۳-۱ دیدگاه برخی دانشمندان اهل سنت درباره‌ی خبر مجهول

- ۳-۳-۱- شرایط عمل به خبر واحد
 ۱-۳-۳-۱- شرایط شیعه امامیه
 ۱-۱-۳-۳-۱- اصل صدور
 ۲-۱-۳-۳-۱- جهت صدور
 ۳-۱-۳-۳-۱- شناخت دلالت
 ۴-۱-۳-۳-۱- اقسام خبر واحد
 ۵-۱-۳-۳-۱- موارد عدم حجیت خبر واحد
 ۱-۵-۱-۳-۳-۱- تخصیص عام کتابی به خبر واحد
 ۲-۳-۳-۱- شرایط عمل به خبر واحد در میان اهل تسنن
 ۱-۲-۳-۳-۱- شرطهای حنفیان
 ۱-۱-۲-۳-۳-۱- مخالف نبودن با قیاس
 ۲-۱-۲-۳-۳-۱- خبر واحد درباره موضوعی که همگان با آن سروکار دارند وارد نشده باشد
 ۳-۱-۲-۳-۳-۱- عدم تعارض با دلیل قوی‌تر
 ۴-۱-۲-۳-۳-۱- عمل نکردن راوی بر خلاف روایت خود
 ۲-۲-۳-۳-۱- شرطهای عمل به خبر واحد از دیدگاه «مالک»
 ۱-۲-۲-۳-۳-۱- تعارض نداشتن با عمل مردم مدینه
 ۲-۲-۲-۳-۳-۱- تعارض نداشتن با قیاس
 ۳-۳-۳-۱- شرطهای عمل به خبر واحد از دیدگاه زیدیه
 ۴-۳-۳-۱- شرطهای عمل به خبر واحد از دیدگاه خوارج
 ۴-۱- اقسام حدیث به نتیجه اعتبار سنت ۲۳۸
 ۱-۴-۱- حدیث صحیح ۲۴۱
 ۱-۱-۴-۱- حدیث صحیح
 ۲-۱-۴-۱- حدیث حسن
 ۳-۱-۴-۱- حدیث موثق
 ۴-۱-۴-۱- حدیث ضعیف
 ۵-۱-۴-۱- توضیح «شیخ عبدالصمد»
 ۲-۴-۱- خبر مُرسل ۲۴۷
 ۱-۲-۴-۱- تعریف و تقسیم‌بندی

۱-۴-۲-۲- حنفیه

۱-۴-۲-۳- امام مالک

۱-۴-۲-۴- شافعی

۱-۴-۲-۵- امام احمد

۱-۴-۲-۶- شیعه امامیه

۱-۴-۲-۷- برخی اختلاف‌های فقهی برخاسته از اختلاف نظر در اصل

۲۵۶ ۱-۴-۳- انواع دیگر خبر

۲۶۱ ۱-۴-۴- تدلیس در حدیث:

۱-۴-۴-۱- معنای لغوی مُدَلِّس

۱-۴-۴-۲- معنای اصطلاحی

۱-۴-۴-۳- تدلیس در اسناد

۱-۴-۴-۴- تدلیس در شیوخ

۱-۴-۴-۵- «مُسلم» یکی از مُدَلِّسین

۱-۴-۴-۶- نظر «معروف الحسنی» درباره «تدلیس»

۱-۴-۴-۷- مغالطه سیوطی

۱-۴-۴-۸- نظر مؤلف «دانش حدیث» درباره روایت مُدَلِّس

۱-۴-۴-۹- سند تدلیس «مُسلم» در «صحیح»

۲۷۱ ۱-۵- روش‌های تدوین حدیث:

مقدمه

۱-۵-۱- تدوین بر اساس ابواب موضوعی

۱-۵-۱-۱- جوامع

۱-۵-۱-۲- سنن

۱-۵-۱-۳- صحاح

۱-۵-۱-۴- مُصَنَّف

۱-۵-۱-۵- مُسْتَدْرَك

۱-۵-۱-۶- مُسْتَخْرَج

۱-۵-۲- تدوین بر اساس نام صحابه

۱-۵-۲-۱- مسانید

۱-۵-۲-۱-۱- ترتیب حروف الفبا

- ۱-۲-۲-۵-۱- ترتیب قبایل
- ۱-۲-۳-۵-۱- سبقت در اسلام
- ۱-۲-۴-۵-۱- ارزش گذاری ترتیب‌های سه گانه
- ۱-۲-۵-۱-۵- انواع مُسند
- ۱-۲-۵-۱-۱-۵- احادیث یک تن
- ۱-۲-۵-۱-۲-۵- احادیث چند تن
- ۱-۲-۵-۱-۳-۵- احادیث گروه مخصوص
- ۱-۲-۵-۱-۴-۵- احادیث گروهی انبوه از صحابه
- ۱-۲-۵-۱-۶- چگونگی انتساب کتاب‌های «مُسند»
- ۱-۲-۵-۱-۱۶- انتساب به راوی
- ۱-۲-۵-۱-۲۶- انتساب به مؤلف
- ۱-۲-۲-۵-۱- اطراف
- ۱-۳-۵-۱- مُعجم‌ها
- ۱-۴-۵-۱- تدوین بر اساس واژه‌های ابتدایی حدیث
- ۱-۴-۵-۱- در بردارنده احادیث مجموعه‌های حدیثی
- ۱-۲-۴-۵-۱- در بردارنده احادیث بر سر زبان مردم
- ۱-۵-۵-۱- کتاب‌های فراگیر
- ۱-۱-۵-۵-۱- جامع الاصول من احادیث الرسول
- ۱-۲-۵-۵-۱- کنز العُتال فی سنن و الاقوال
- ۱-۳-۵-۵-۱- التاج الجامع للاصول فی احادیث الرسول
- ۱-۶-۵-۱- زواید
- ۱-۶-۵-۱- مجمع الزواید و منبع الفوائد
- ۱-۲-۶-۵-۱- المطالب العالیه بزوائد المسانید الثمانیه
- ۱-۷-۵-۱- تخریج
- ۱-۸-۵-۱- اجزاء
- ۱-۱۸-۵-۱- اربعین نویسی
- ۱-۱۸-۵-۱- نام و عنوان اربعینیات
- ۱-۱۸-۵-۱- استفاده از واژه‌های صریح در عنوان
- ۱-۱۸-۵-۱- عنوان غیرصریح

۱-۱۸۵-۲- فراوانی کتاب‌های چهل حدیث

۱-۹-۵-۱- مشیخه

۱-۱۰-۵-۱- علل

۱-۱۱-۵-۱- امالی

۲۹۸ **۲- چگونگی انتشار حدیث اهل تسنن**

۳۰۱ **۱-۲- عصر نهی از احادیث رسول (ص)**

۱-۱-۲- نهی از نوشتن حدیث با استناد به احادیث نبوی

۲-۱-۲- نهی از نوشتن حدیث پیامبر به امر خلیفه اول و دوم

۳-۱-۲- نهی از نقل احادیث

۳۰۸ **۲-۲- مرحله تکثیر و جعل حدیث**

۳۱۱ **۱-۲-۲- نقش اساسی و بنیانی معاویه در جعل حدیث**

۱-۱-۲-۲- مقدمه

۱-۲-۱-۲-۲- استفاده از ابزار تبلیغ

۱-۲-۱-۲-۲- نکوهش و بدگویی از علی علیه‌السلام و طلب مغفرت برای عثمان

۳-۱-۲-۲- جعل حدیث

۱-۲-۱-۲-۲- جعل حدیث در مقابل فضایل علی علیه‌السلام

۲-۳-۱-۲-۲- امویان عامل جعل بیشترین احادیث دروغین در فضایل صحابه

۳-۳-۱-۲-۲- بخشی از آزارها و شکنجه‌های وارده به ائمه اهل بیت علیهم‌السلام

۴-۱-۲-۲- نتایج حاصل از اقدامات مذکور

۵-۱-۲-۲- اثرات راه یافتن مجعولات معاویه به مصادر و متون اسلامی

۶-۱-۲-۲- بررسی اثرات زیان بار یک حدیث مجعول در تاریخ اسلام

۷-۱-۲-۲- عنوان پیامبری برای معاویه

۳۳۰ **۲-۲-۲- نمونه‌های مختلفی از جعل حدیث**

۱-۲-۲-۲- دروغ بستن بر ائمه صادق علیه‌السلام در حضور ایشان

۲-۲-۲-۲- قلب حدیث

۱-۲-۲-۲-۲- حدیث «أنا مدينة العلم و علی بابها

۲-۲-۲-۲-۲- حدیث «منزلت»

۳-۲-۲-۲-۲- حدیث «رایت»

۳-۲-۲-۲- نتیجه بررسی

۳۴۴ ۳-۲-۲ احادیث مجعول

مقدمه

۳۴۶ ۱-۳-۲-۲ احادیث مجعول درباره قرآن

۳۴۸ ۱-۱-۳-۲-۲ تحریف قرآن

مقدمه

۱-۱-۱-۳-۲-۲ تحریف لفظی

۱-۱-۱-۳-۲-۲ تغییر الفاظ

۲-۱-۱-۳-۲-۲ کم کردن از آیه

۱-۲-۱-۱-۳-۲-۲ روایت ابوهریره

۲-۲-۱-۱-۳-۲-۲ آیه الرغبة

۳-۲-۱-۱-۳-۲-۲ آیه الرجم

۴-۲-۱-۱-۳-۲-۲ آیات قرآنی در شأن عمر

۵-۲-۱-۱-۳-۲-۲ آیه رجم

۶-۲-۱-۱-۳-۲-۲ تصورات عمر

۲-۱-۱-۳-۲-۲ تحریف معنوی

۱-۲-۱-۱-۳-۲-۲ پیوند قرآن و عترت، مهم‌ترین تدبیر پیامبر(ص)

۳۶۱ ۲-۱-۳-۲-۲ اسباب النزول قرآن

مقدمه

۱-۲-۱-۳-۲-۲ احاطه علی علیه السلام به اسباب نزول آیات

۲-۲-۱-۳-۲-۲ جعل و تحریف در روایات اسباب نزول

۱-۲-۲-۱-۳-۲-۲ مفهوم جعل و تحریف در اسباب نزول

۲-۲-۱-۳-۲-۲ معیارها و موازین تشخیص جعل و تحریف

۱-۲-۲-۱-۳-۲-۲ ملاک‌های عام

۲-۲-۲-۱-۳-۲-۲ ملاک‌های مخصوص به اسباب نزول

۳-۲-۱-۳-۲-۲ اهداف تحریف گران

۴-۲-۱-۳-۲-۲ مواردی از جعل و تحریف در اسباب نزول

۱-۴-۲-۱-۳-۲-۲ سبب نزول سوره «والضحی»

۲-۴-۲-۱-۳-۲-۲ سحر پیامبر(ص)

۳-۴-۲-۱-۳-۲-۲ ازدواج پیامبر(ص) با زینب

۲-۲-۳-۱-۲-۴-۱-۳-۲-۲ احکام فقهی مُبتنی بر شأن نزول مجعول

۲-۲-۳-۱-۳-۲-۱-۴-۴-۲ افسانه غرائق

۲-۲-۳-۱-۳-۲-۱-۴-۴-۲ تعارض با آیات قرآن

۲-۲-۳-۱-۳-۲-۱-۴-۴-۲ عدم اعتبار و حجیت اسناد

۲-۲-۳-۱-۳-۲-۱-۴-۴-۲ خدشه در دلالت

۲-۲-۳-۱-۳-۲-۲ تجرید قرآن ۲۸۷

مقدمه

۲-۲-۳-۱-۳-۲-۲ تحریف وحی در لغت و مصطلح اسلامی

۲-۲-۳-۱-۳-۲-۲ در لغت

۲-۲-۳-۱-۳-۲-۲ در مصطلح اسلامی

۲-۲-۳-۱-۳-۲-۲ نمونه‌هایی از استعمال در قرآن

۲-۲-۳-۱-۳-۲-۲ گفتار آیه‌الله خویی

۲-۲-۳-۱-۳-۲-۲ مُراد از «تجرید قرآن»

۲-۲-۳-۱-۳-۲-۲ ظلم بزرگ بر امت اسلامی

۲-۲-۳-۱-۳-۲-۲ تفسیرهای دروغین ۳۹۸

مقدمه:

۲-۲-۳-۱-۳-۲-۲ تفسیر «بسم الله» توسط «کعب الاحبار»

۲-۲-۳-۱-۳-۲-۲ انتساب تفسیر مزبور به رسول(ص)

۲-۲-۳-۱-۳-۲-۲ راهیابی این تفسیر به احادیث شیعی

۲-۲-۳-۱-۳-۲-۲ کتاب «کافی»

۲-۲-۳-۱-۳-۲-۲ کتاب «التوحید»

۲-۲-۳-۱-۳-۲-۲ جعل مصداق آیه توسط «سمرة بن جندب»

۲-۲-۳-۱-۳-۲-۲ مقصود از فسوق و کُفر

۲-۲-۳-۱-۳-۲-۲ مُراد از آیات ۱۴ و ۱۵ سوره لقمان

۲-۲-۳-۱-۳-۲-۲ تفسیر آیه «نزعنا ما فی صُدُور هم من غِلّ

۲-۲-۳-۱-۳-۲-۲ تفسیر آیه ۶۹ سوره احزاب

۲-۲-۳-۱-۳-۲-۲ احادیث مجعول درباره تخفیف رسول(ص) ۴۰۹

مقدمه:

۲-۲-۳-۱-۳-۲-۲ ایستاده بول کرده حضرت ختمی مرتبت

- ۲-۲-۳-۲-۲- عارض شدن شیطان در وقت نماز بر رسول(ص)
- ۳-۲-۳-۲-۲- خواب ماندن رسول(ص)، و قضا شدن نماز صبح ایشان
- ۴-۲-۳-۲-۲- فراموش شدن دو رکعت نماز توسط رسول(ص)
- ۴۱۶ ۳-۳-۲-۲- احادیث مجعول در شأن خلفای راشدین
- ۱-۳-۳-۲-۲- افراط و تفریط در بررسی احادیث
- ۱-۳-۳-۲-۲- عدم رعایت انصاف توسط «ابن جوزی»
- ۲-۳-۳-۲-۲- احادیث مربوط به علی علیه السلام
- ۱-۲-۳-۳-۲- خصومت ویژه «ابن جوزی» با علی علیه السلام
- ۳-۳-۳-۲-۲- احادیث مربوط به خلیفه اول
- ۱-۳-۳-۳-۲- تجلی خاص خداوند سبحان برای ابوبکر
- ۲-۳-۳-۳-۲- کمک جبرئیل و اسرافیل به ابوبکر برای وضوگرفتن
- ۳-۳-۳-۳-۲- آیا ابوبکر از خدا راضی است؟
- ۴-۳-۳-۳-۲- إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ ابَابَكَرَ خَلِيفَتِي عَنْ دِينِ اللَّهِ...
- ۵-۳-۳-۳-۲- ابوبکر فی السماء أشهر منه فی الارض
- ۶-۳-۳-۳-۲- مَثَلُ ابوبکر...
- ۴-۳-۳-۲-۲- احادیث مربوط به خلیفه دوم
- ۱-۴-۳-۳-۲-۲- مقلوب حدیث مدینه
- ۲-۴-۳-۳-۲-۲- مقلوب حدیث «الحسن و الحسین سَيِّدَا شَبَابِ اَهْلِ الْجَنَّةِ»
- ۳-۴-۳-۳-۲-۲- حدیث مجعول به روایت «ابن جوزی»
- ۴-۴-۳-۳-۲-۲- گفتگوی فرشتگان با عمر
- ۵-۳-۳-۲-۲- احادیث مربوط به خلیفه سوم
- ۴۴۱ ۴-۳-۲-۲- احادیث مجعول در شأن صحابه و تابعین
- ۱-۴-۳-۲-۲- معاویه
- ۱-۱-۳-۳-۳- معاویه یکی از امینان مفت گانه
- ۲-۱-۴-۳-۲-۲- «معاویه» از «رسول الله»(ص)
- ۲-۴-۳-۲-۲- وهب بن منبه
- ۳-۴-۳-۲-۲- ماجشون
- ۴-۴-۳-۲-۲- حضرمی
- ۴۴۸ ۵-۳-۲-۲- احادیث مجعول در شأن بلاد و شهرها

مقدمه

- ۱-۵-۳-۲-۲-۲ فضیلت جدّه
۲-۵-۳-۲-۲-۲ فضیلت نصیبین
۳-۵-۳-۲-۲-۲ فضیلت انطاکیه
۴-۵-۳-۲-۲-۲ فضیلت قزوین
۵-۵-۳-۲-۲-۲ فضیلت عسقلان
۱-۵-۵-۳-۲-۲-۲ روایت «ابن عمر»
۲-۵-۵-۳-۲-۲-۲ روایت «انس بن مالک»
۳-۵-۵-۳-۲-۲-۲ روایت «عایشه»
۴-۵-۵-۳-۲-۲-۲ نقد و بررسی
۶-۵-۳-۲-۲-۲ فضیلت برخی شهرهای خراسان بزرگ
۷-۵-۳-۲-۲-۲ حدیثی در مذمت عراق
۶-۳-۲-۲-۲ احادیث مجعول در شأن رهبران فرقه‌های اسلامی ۴۵۶

مقدمه

- ۱-۶-۳-۲-۲-۲ مذمت شافعی
۲-۶-۳-۲-۲-۲ فضیلت ابوحنیفه
۳-۶-۳-۲-۲-۲ محمد بن کرّام، رهبر فرقه کرامیه
۴-۶-۳-۲-۲-۲ شیخ عبدالقادر گیلانی
۵-۶-۳-۲-۲-۲ سید احمد رفاعی
۴-۲-۲-۲ رواج اسرائیلیات ۴۶۴
۱-۴-۲-۲-۲ نقش قصه پردازان در تاریخ اسلام ۴۷۸
۱-۱-۴-۲-۲-۲ سابقه تاریخی قصه در جاهلیت
۲-۱-۴-۲-۲-۲ پیامبر(ص) و قصاص
۳-۱-۴-۲-۲-۲ مخالفت و موافقت اصحاب با قصص
۴-۱-۴-۲-۲-۲ خلفاء و قصاص
۵-۱-۴-۲-۲-۲ قصاص و جعل حدیث
۶-۱-۴-۲-۲-۲ موضع ائمه شیعه در برخورد با قصاص
۳-۲-۲ دوره رفع منع ۴۸۹
۴-۲-۲ مرحله تدوین جوامع حدیثی ۴۹۳

۱-۴-۲- کتاب‌های حدیثی مشهور از آغاز دوره رفع منع تا «ابی عوانه» ۴۹۵

مقدمه

۱-۱-۴-۲- مسند ابوحنیفه ۴۹۹

۱-۱-۴-۲- مروری بر سوانح حیات

۱-۱-۴-۲- ارتباط ابوحنیفه با ائمه شیعه (ع)

۱-۴-۲- عوامل مؤثر بر اندیشه فقهی ابوحنیفه

۱-۴-۲- تأثیر محیط

۱-۴-۲- تأثیر مکتب کوفه

۱-۴-۲- منابع استنباط «ابوحنیفه»

۱-۴-۲- ویژگی عمومی فقه «ابوحنیفه»

۱-۴-۲- آسان‌گیری در عبادات و معاملات

۱-۴-۲- مراعات تهی‌دستان و ضعیفا

۱-۴-۲- حکم به صیحت کارها و تصرفات انسان در حد امکان

۱-۴-۲- احترام نهادن افراطی به آزادی انسان

۱-۴-۲- رعایت حاکمیت امام

۱-۴-۲- تصور مسائل فرضی در فقه

۱-۴-۲- بی‌باکی و تسامح در فتوا

۱-۴-۲- برخی از بدعت‌های «ابوحنیفه»

۱-۴-۲- «ابوحنیفه» برترین فقه مکتب «اهل رأی»

۱-۴-۲- آثار و تألیفات

۱-۴-۲- مُسند

۱-۴-۲- مُسند ابی حنیفه (لؤلؤیی)

۱-۴-۲- مُسند ابی حنیفه (شیبانی)

۱-۴-۲- مُسند حارثی

۱-۴-۲- مُسند ابن عدی

۱-۴-۲- مُسند ابن مظفر بزّاز

۱-۴-۲- مُسند «شاهد عدل»

۱-۴-۲- تهذیب مُسند الامام ابی حنیفه

۱-۴-۲- روایة لمُیند ابی حنیفه

۲-۴-۱-۱-۹-۷-۱-۱-۴-۲- مُسند ابونُعیم اصفهانی

۲-۴-۱-۱-۱۰-۷-۱-۱-۴-۲- مُسند بلخی

۲-۴-۱-۱-۱۱-۷-۱-۱-۴-۲- مُسند قاضی مارشان

۲-۴-۱-۱-۱۲-۷-۱-۱-۴-۲- مُسند ابن عساکر

۲-۴-۱-۱-۱۳-۷-۱-۱-۴-۲- مُسند کلاعی

۲-۴-۱-۱-۱۴-۷-۱-۱-۴-۲- مُسند حسام الدین مکی

۲-۴-۱-۱-۱۵-۷-۱-۱-۴-۲- جامع مسانید الامام الاعظم

۲-۴-۱-۱-۱۶-۷-۱-۱-۴-۲- مُسند ابن العوام سُفدی

۲-۴-۱-۱-۱۷-۷-۱-۱-۴-۲- مُسند حصکفی

۲-۴-۱-۱-۱۸-۷-۱-۱-۴-۲- مُسند بکری

۲-۴-۱-۱-۸- عُلّت تعدّد مُسندهای ابوحنیفه

۲-۴-۱-۱-۹- ارزش مسانید «ابوحنیفه»

۲-۴-۱-۲- موطاء مالک ۵۳۰

۲-۴-۱-۲-۱-۱-۲-۱-۴-۲- مروری بر سوانح حیات

۲-۴-۱-۲-۱-۱-۲-۱-۴-۲- جایگاه علمی

۲-۴-۱-۲-۱-۲-۱-۴-۲- تأثیر محیط مدینه در فقه «مالک»

۲-۴-۱-۲-۲-۱-۴-۲- منابع استنباط «مالک»

۲-۴-۱-۲-۳-۱-۴-۲- ویژگی فقه «مالک»

۲-۴-۱-۲-۱-۳-۲-۱-۴-۲- فتاوای بدعت گونه

۲-۴-۱-۲-۱-۴-۲- آثار و تألیفات

۲-۴-۱-۲-۱-۴-۲- موطاء

۲-۴-۱-۲-۱-۵-۲-۱-۴-۲- کیفیت تنظیم

۲-۴-۱-۲-۱-۵-۲-۱-۴-۲- نسخ متعدد

۲-۴-۱-۲-۱-۵-۲-۱-۴-۲- سیری در فهرست کتب، ابواب

۲-۴-۱-۲-۱-۵-۲-۱-۴-۲- نقد و ارزیابی

۲-۴-۱-۳- مُسند ابوداود طیالسی ۵۴۸

۲-۴-۱-۳-۱-۲-۱-۴-۲- سوانح حیات

۲-۴-۱-۳-۲-۱-۴-۲- طیالسی، نخستین مُسند نویس

۲-۴-۱-۳-۲-۱-۴-۲- رُوات تابعی معروف در مُسند طیالسی

۴-۲-۱-۴-۲- رُوات نُسخه‌های موجود «مُسند طيالسی»

۴-۲-۱-۴-۲- ۵-۳-۱-۴-۲- نُسخ مخلوط «مُسند»

۴-۲-۱-۴-۲- ۶-۳-۱-۴-۲- ترتیب مُسند طيالسی

۴-۲-۱-۴-۲- ۷-۳-۱-۴-۲- چگونگی فراوانی احادیث صحابه

۴-۲-۱-۴-۲- ۸-۳-۱-۴-۲- نکاتی پیرامون تقدّم و تأخّر روایات صحابه در «مُسند»

۴-۲-۱-۴-۲- ۴-۱-۴-۲- مسند الامام شافعی ۵۶۷

۴-۲-۱-۴-۲- ۱-۴-۱-۴-۲- سوانح حیات

۴-۲-۱-۴-۲- ۱-۱-۴-۱-۴-۲- مکتب فقهی قدیم شافعی

۴-۲-۱-۴-۲- ۱-۱-۱-۴-۱-۴-۲- منظور از مذهب قدیم و جدید

۴-۲-۱-۴-۲- ۲-۱-۴-۱-۴-۲- نظرات دانشمندان درباره شافعی

۴-۲-۱-۴-۲- ۳-۱-۴-۱-۴-۲- تمایل شافعی به مذهب تشیع

۴-۲-۱-۴-۲- ۲-۴-۱-۴-۲- شاگردان

۴-۲-۱-۴-۲- ۱-۲-۴-۱-۴-۲- بُویطی

۴-۲-۱-۴-۲- ۲-۲-۴-۱-۴-۲- مرادی

۴-۲-۱-۴-۲- ۳-۲-۴-۱-۴-۲- مزنی

۴-۲-۱-۴-۲- ۴-۲-۴-۱-۴-۲- ابن مقلاص

۴-۲-۱-۴-۲- ۵-۲-۴-۱-۴-۲- احمد بن حنبل

۴-۲-۱-۴-۲- ۶-۲-۴-۱-۴-۲- طبقه‌بندی مجتهدین و فقهای شافعی

۴-۲-۱-۴-۲- ۳-۴-۱-۴-۲- آثار و تألیفات:

۴-۲-۱-۴-۲- ۱-۳-۴-۱-۴-۲- «اصول فقه» یا «الرسالة»

۴-۲-۱-۴-۲- ۲-۳-۴-۱-۴-۲- کتاب «الأم»

۴-۲-۱-۴-۲- ۴-۴-۱-۴-۲- روش خاص شافعی در استنباط احکام

۴-۲-۱-۴-۲- ۵-۴-۱-۴-۲- مُسند

۴-۲-۱-۴-۲- ۱-۵-۴-۱-۴-۲- مقصود از مُسند شافعی

۴-۲-۱-۴-۲- ۲-۵-۴-۱-۴-۲- ترتیب مُسند

۴-۲-۱-۴-۲- ۳-۵-۴-۱-۴-۲- گزیده‌ها و شرح‌ها

۴-۲-۱-۴-۲- ۵-۱-۴-۲- «المُصنّف» تألیف «عبدالرزاق» ۵۹۳

۴-۲-۱-۴-۲- ۱-۵-۱-۴-۲- شرح حال و سوانح حیات

۴-۲-۱-۴-۲- ۱-۵-۱-۴-۲- تاکید رجال نویسان بر تشیع «عبدالرزاق»

۲-۴-۱-۲-۵-ویژگی‌های «المُصنّف»

۲-۴-۱-۳-۵-رُوات عمده «المصنّف»

۲-۴-۱-۴-۵-فهرست ابواب هر کتاب و...

۲-۴-۱-۵-۵-نقل حدیث درباره‌ی علی علیه‌السلام از کتاب «الجامع»

۲-۴-۱-۶-۵-مُسند حُمیدی ۶۱۰

۲-۴-۱-۶-۱-۶-شرح حال و سوانح حیات

۲-۴-۱-۶-۲-۶-راویان مُسند

۲-۴-۱-۶-۳-۶-شمارگان احادیث

۲-۴-۱-۶-۴-۶-کم‌توجهی نسبت به مناقب اهل بیت علیهم‌السلام

۲-۴-۱-۶-۵-۶-مُقایسه‌ای بین مُسند حمیدی و مُسند احمد

۲-۴-۱-۶-۶-۵-ترقی در صد روایات «حُمیدی» نسبت به راویان احمد

۲-۴-۱-۶-۷-۵-تساوی نسبت‌ها

۲-۴-۱-۶-۸-۵-نقصان نسبت‌ها

۲-۴-۱-۶-۹-۳-۵-روایات علی علیه‌السلام

۲-۴-۱-۶-۱۰-۳-۵-روایات انس بن مالک

۲-۴-۱-۷-۷-المصنّف فی الاخبار و الآثار تألیف «ابن ابی شیبّه» ۶۲۰

۲-۴-۱-۷-۱-۷-سیری در شرح حال و سوانح حیات

۲-۴-۱-۷-۲-۷-ویژگی‌های کتاب

۲-۴-۱-۷-۳-۲-۷-چگونگی تقسیم بندی کتاب

۲-۴-۱-۷-۴-۲-۷-کتاب الجمل

۲-۴-۱-۷-۵-۲-۷-کتاب الامراء

۲-۴-۱-۷-۶-۲-۷-سیری در کتاب «الفضائل»

۲-۴-۱-۷-۷-۲-۷-حدیث «فاطمة بضعة مِنّی»

۲-۴-۱-۷-۸-۲-۷-حدیثی در فضیلت علی علیه‌السلام

۲-۴-۱-۷-۹-۲-۷-شأن نزول آیه تطهیر

۲-۴-۱-۷-۱۰-۲-۷-فراوانی حدیث درباره‌ی علی علیه‌السلام

۲-۴-۱-۷-۱۱-۳-۷-فهرست ابواب کتاب‌ها و تعداد آن‌ها، و تعداد احادیث هر کتاب

۲-۴-۱-۷-۱۲-۴-۷-تعداد احادیث منقول «مُسلم» از «ابن ابی شیبّه»

۲-۴-۱-۸-۱-۸-مُسند احمد ۶۳۳

- ۱-۴-۲-۱۸۱-۴-۲ شرح حال و سوانح حیات «احمد بن حنبل»
 ۱-۴-۲-۱۸۱-۴-۲ اساتید
 ۲-۱۸۱-۴-۲ شاگردان و راویان
 ۱-۲-۱۸۱-۴-۲ شاگردان
 ۲-۲-۱۸۱-۴-۲ راویان
 ۳-۱۸۱-۴-۲ فرزندان
 ۴-۱۸۱-۴-۲ وفات
 ۲-۱۸۱-۴-۲ آراء و نظریات:
 ۱-۲۸۱-۴-۲ تعریف ایمان
 ۲-۲۸۱-۴-۲ موضع‌گیری «احمد» در برابر علم کلام
 ۱-۲-۲۸۱-۴-۲ صفات خدا
 ۲-۲-۲۸۱-۴-۲ رویت خدا
 ۳-۲-۲۸۱-۴-۲ قرآن
 ۴-۲-۲۸۱-۴-۲ قدر و افعال انسان
 ۳-۲۸۱-۴-۲ وظیفه امام و امت
 ۱-۳-۲۸۱-۴-۲ خلافت و اعراب
 ۲-۳-۲۸۱-۴-۲ مسؤولیت مشترک دینی
 ۴-۲۸۱-۴-۲ سُنَّت
 ۱-۴-۲۸۱-۴-۲ گرایش «احمد» به اهل حدیث
 ۵-۲۸۱-۴-۲ اصحاب
 ۱-۵-۲۸۱-۴-۲ تفضیل صحابه بر یکدیگر
 ۲-۵-۲۸۱-۴-۲ فتاوی تابعین
 ۳-۵-۲۸۱-۴-۲ وظیفه فقهی یا فقیه
 ۴-۲-۱۸۱-۴-۲ روش استنباط فقهی «احمد»
 ۲-۱۸۱-۴-۲ آثار و تألیفات «احمد»
 ۴-۱۸۱-۴-۲ مُسند احمد
 ۱-۴۸۱-۴-۲ اهمیت
 ۲-۴۸۱-۴-۲ تنقیح مُسند
 ۳-۴۸۱-۴-۲ آشفتگی‌ها و ناهمواری‌ها

۱-۲-۴-۱-۸۱-۴-۲ نمونه‌های از این آشفتگی‌ها
۴-۴-۸۱-۴-۲ معیار تقدم و تأخیر مسانید صحابه
۱-۴-۴-۸۱-۴-۲ مرویات ۱۴ تن از صحابه
۲-۴-۴-۸۱-۴-۲ مُسند اهل بیت علیهم‌السلام
۳-۴-۴-۸۱-۴-۲ مُسند بنی هاشم
۴-۴-۴-۸۱-۴-۲ مسانید ۸ تن از صحابه
۵-۴-۴-۸۱-۴-۲ مُسند مکیان
۶-۴-۴-۸۱-۴-۲ مُسند مدنی‌ها
۷-۴-۴-۸۱-۴-۲ مُسند شامیان
۸-۴-۴-۸۱-۴-۲ مُسند کوفیان
۹-۴-۴-۸۱-۴-۲ مُسند بصریان
۱۰-۴-۴-۸۱-۴-۲ مُسند انصار
۱۱-۴-۴-۸۱-۴-۲ مُسند نسوان
۱۲-۴-۴-۸۱-۴-۲ مُسند قبایل
۱۳-۴-۴-۸۱-۴-۲ نتیجه بررسی

۵-۸۱-۴-۲ راویان مُسند

۱-۵۸۱-۴-۲ عبدالله بن احمد

۲-۵۸۱-۴-۲ قطیعی بغدادی

۳-۵۸۱-۴-۲ ابنُ المُذَهِبِ

۴-۵۸۱-۴-۲ ابنُ الحَـصِـیـنِ

۵-۵۸۱-۴-۲ ابوعلی رصافی

۶-۵۸۱-۴-۲ بررسی سیر روایت «مُسند»

۶-۸۱-۴-۲ شمارگان احادیث

۷-۸۱-۴-۲ ارزش و اعتبار احادیث

۱-۷۸۱-۴-۲ طرفداران جعلی بودن اکثریت احادیث

۲-۷۸۱-۴-۲ قائلین به جعلی بودن بخشی از احادیث

۳-۷۸۱-۴-۲ طرفداران معتبر بودن تمامی احادیث

۸-۸۱-۴-۲ جلوه‌های تشیع در «مُسند»

۱-۸۸۱-۴-۲ نظریه ارتباط «احمد» با شیعیان

- ۲-۴-۱-۲۸۸۱-۲ نمونه‌هایی از احادیث در منقبت علی علیه‌السلام
- ۲-۴-۱-۲۸۸۱-۱-۲ اَوَّلُ مَنْ صَلَّى مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ص)
- ۲-۴-۲-۲۸۸۱-۲-۲ اَوَّلُ مَنْ أَسْلَمَ
- ۲-۴-۲-۲۸۸۱-۳-۲ «علی»، قسیم النار
- ۲-۴-۲-۲۸۸۱-۴-۲ «أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَ أَخُو رَسُولِهِ»
- ۲-۴-۲-۲۸۸۱-۵-۲ احتجاج سعد بن ابی وقاص
- ۲-۴-۲-۲۸۸۱-۶-۲ حدیث «رایت»
- ۲-۴-۲-۲۸۸۱-۷-۲ قول النبی (ص) امرت بِسَدِّ هَذِهِ الْأَبْوَابِ
- ۲-۴-۲-۲۸۸۱-۱-۷-۱ غبطه خوردن خلیفه دوم
- ۲-۴-۲-۲۸۸۱-۸-۲ حدیث «منزلت»
- ۲-۴-۲-۲۸۸۱-۹-۲ حدیث «غدير»
- ۲-۴-۲-۲۸۸۱-۱۰-۲ «من سَبَّ عَبِيًّا»
- ۲-۴-۲-۲۸۸۱-۳-۳ نهراسیدن «احمد» از نقل مناقب اهل بیت علیهم‌السلام
- ۲-۴-۲-۲۸۸۱-۴-۳ کثرت روایان مؤید شیعه در «مُسْنَد»
- ۲-۴-۲-۲۸۸۱-۵-۳ جمع‌بندی نظرات و نتیجه
- ۲-۴-۲-۲۸۸۱-۹-۳ نگاهی به آثار نگاشته شده درباره «مُسْنَد»
- ۲-۴-۲-۲۸۸۱-۱-۹-۳ نوشته‌های توصیفی
- ۲-۴-۲-۲۸۸۱-۲-۹-۳ فهرست‌های راصفا
- ۲-۴-۲-۲۸۸۱-۳-۹-۳ شرح‌ها
- ۲-۴-۲-۲۸۸۱-۴-۹-۳ کارهای اصلاحی
- ۲-۴-۲-۲۸۸۱-۵-۹-۳ گزینش‌ها
- ۲-۴-۲-۲۸۸۱-۱۰-۳ فراوانی و تعداد احادیث برخی از صحابه
- ۲-۴-۲-۲۸۸۱-۹-۱-۳ سنن دارمی ۷۱۱
- ۲-۴-۲-۲۸۸۱-۱-۹-۳ شرح حال و سوانح حیات
- ۲-۴-۲-۲۸۸۱-۱-۹-۳ اساتید
- ۲-۴-۲-۲۸۸۱-۲-۹-۳ شاگردان
- ۲-۴-۲-۲۸۸۱-۳-۹-۳ جایگاه «سنن دارمی»
- ۲-۴-۲-۲۸۸۱-۳-۹-۳ نُسَخ موجود «سنن» در کتابخانه آیه‌الله مرعشی
- ۲-۴-۲-۲۸۸۱-۴-۹-۳ آثار و تألیفات دیگر «دارمی»

- ۴-۱-۹-۵- فهرست کتاب‌ها و ابواب
- ۴-۲-۹-۱-۶- بررسی چگونگی احادیث و روایات
- ۴-۲-۹-۱-۶-۱- اقوال صحابه به جای فرمایشات رسول «ص»
- ۴-۲-۹-۱-۶-۲- وجود روایات ضعیف و مجهول در «سنن»
- ۴-۲-۹-۱-۶-۳- تعداد روایت‌های «مُسلم» از «دارمی»
- ۴-۲-۹-۱-۶-۴- یک حدیث با ۴ طریق
- ۴-۲-۹-۱-۶-۵- دو حدیث مجعول
- ۴-۲-۹-۱-۶-۷- نقد و ارزش‌گذاری محتوایی
- ۴-۲-۹-۱-۷-۱- اهل بیت علیهم‌السلام در «سنن»
- ۴-۲-۹-۱-۷-۱-۱- اختصاص ۱۵ باب از مقدمه به رسول الله (ص)
- ۴-۲-۹-۱-۷-۱-۲- روایاتی از رسول الله (ص) درباره کتابت حدیث
- ۴-۲-۹-۱-۷-۱-۳- تأکید رسول الله (ص) بر اخذ علم
- ۴-۲-۹-۱-۷-۱-۴- حدیث من سنَّ سُنَّةَ حَسَنَةٍ
- ۴-۲-۹-۱-۷-۱-۵- نسبت دستور اجتهاد به رأی به رسول (ص)
- ۴-۲-۹-۱-۷-۱-۶- عن نجوای رسول (ص) با فاطمه سلام الله علیها
- ۴-۲-۹-۱-۷-۱-۷- عزاداری فاطمه سلام الله علیها در رثای پدر
- ۴-۲-۹-۱-۷-۲- سنت خلفای راشدین
- ۴-۲-۹-۱-۷-۱-۲- نقل حدیث توسط سایر محدثان
- ۴-۲-۹-۱-۷-۲-۲- تأکید صحیحین سنن بر صحت حدیث
- ۴-۲-۹-۱-۷-۲-۳- معنا و مفهوم عبارت «سنة خلفاء راشدین»
- ۴-۲-۹-۱-۷-۲-۱-۳- مؤیدات حدیث در منابع شیعی
- ۴-۲-۹-۱-۷-۲-۱-۳-۱- کمال الیدن و قوم الفقهاء
- ۴-۲-۹-۱-۷-۲-۱-۳-۲- بحار الانوار
- ۴-۲-۹-۱-۷-۲-۱-۳-۳- نتیجه بررسی عبارت
- ۴-۲-۹-۱-۷-۲-۳-۷- خدشه در اصل قیاس
- ۴-۲-۹-۱-۷-۲-۴- بدعت اجتهاد به رأی توسط خلیفه دوم
- ۴-۲-۹-۱-۷-۲-۵- بحثی مستوفی در ضرورت جهر به بسم الله
- ۴-۲-۹-۱-۷-۲-۵-۱- نقد و بررسی احادیث
- ۴-۲-۹-۱-۷-۲-۶- تمنیات درونی «عمر بن عبدالعزیز»

۷۴۴ ۱۰-۱-۴-۲ صحیح بخاری

۱-۱۰-۱-۴-۲ سوانح حیات بخاری

۱-۱-۱۰-۱-۴-۲ اساتید

۱-۱-۱۰-۱-۴-۲ طبقات مشایخ بخاری و مراتب آن

۲-۱-۱۰-۱-۴-۲ پایان کار بخاری

۲-۱۰-۱-۴-۲ صحیح بخاری

۱-۲-۱۰-۱-۴-۲ مقایسه ابواب «صحیح بخاری» و «ارشاد الساری»

۱-۱-۲-۱۰-۱-۴-۲ صحیح بخاری بشرح الکرمانی

۲-۱-۲-۱۰-۱-۴-۲ نُسخه «فواء عبدالباقی»

۲-۲-۱۰-۱-۴-۲ نقد و بررسی شکلی

۱-۲-۲-۱۰-۱-۴-۲ عنوان بندی

۲-۲-۲-۱۰-۱-۴-۲ صحابه مطرح شده در کتاب «بدء الخلق»

۱-۲-۲-۱۰-۱-۴-۲ عصیبت جاهلانه

۲-۲-۲-۱۰-۱-۴-۲ مقایسه دو نسخه

۳-۲-۲-۱۰-۱-۴-۲ دقت نظر «عبدالباقی»

۳-۲-۱۰-۱-۴-۲ نقد و بررسی محتوایی

۱-۳-۲-۱۰-۱-۴-۲ رُوات خارجی، ناصبی، قدری و...

۲-۳-۲-۱۰-۱-۴-۲ عدم نقل روایت از ائمه (ع)

۳-۳-۲-۱۰-۱-۴-۲ نمونه‌هایی از احادیث

۷۷۹ ۱۱-۱-۴-۲ سنن ابی داود

۱-۱۱-۱-۴-۲ سوانح حیات

۲-۱۱-۱-۴-۲ روایت کنندگانه «سنن»

۳-۱۱-۱-۴-۲ اقوال علمای اهل تسنن

۳-۱۱-۱-۴-۲ سیری در ابواب و عناوین سنن

۵-۱۱-۱-۴-۲ ارزیابی و نقد

۱-۵-۱۱-۱-۴-۲ اختلال در احادیث ذیل ابواب

۲-۵-۱۱-۱-۴-۲ جعل شأن برای برخی صحابه

۳-۵-۱۱-۱-۴-۲ وضوء بانبیه

۴-۵-۱۱-۱-۴-۲ صفت وضوء النبی (ص)

۲-۴-۱۱-۵۵- وضوء با شیر

۲-۴-۱۱-۵۶- عدم ارتباط احادیث ذیل با عنوان «باب فی المذی»

۲-۴-۱۱-۷۵- حسین بن علی (ع) با پنج واسطه از رسول (ص) روایت نقل می‌کند

۲-۴-۱۱-۸۵- دست بر دست گذاشتن در نماز

۲-۴-۱۱-۹۵- باب «من لم یرالجهر ببسم الله»

۲-۴-۱۱-۱۰۵- انتساب بیشتر روایات به رسول الله (ص)

۲-۴-۱۱-۱۱۵- تکبیر پایان نماز

۲-۴-۱۱-۱۲۵- کتاب المهدی

۲-۴-۱۱-۱۳۵- نظری به روایات باب «تفضیل»

۲-۴-۱۱-۱۴۵- خدشه در دلالت و سند «باب الخلفاء»

۲-۴-۱۱-۱۵۵- روایت «ابوداود» از بزرگان حدیث اهل سنت

۲-۴-۱۲- سنن ابن ماجه ۷۹۷

۲-۴-۱۲-۱- مروری بر سوانح حیات

۲-۴-۱۲-۲- مروری بر آثار

۲-۴-۱۲-۳- سنن

۲-۴-۱۲-۱-۳- مروری بر عناوین، تعداد ابواب و...

۲-۴-۱۲-۲-۳- ترتیب فراوانی احادیث صحابه

۲-۴-۱۲-۳-۳- نقد و بررسی

۲-۴-۱۲-۳-۱- اعتماد «ابن ماجه» بر «ابن ابی شیبه»

۲-۴-۱۲-۳-۲- روات زن

۲-۴-۱۲-۳-۳- فهرست ابواب مقدمه «سنن»

۲-۴-۱۲-۳-۴- افراد مطرح شده در «باب الفضائل»

۲-۴-۱۲-۳-۱-۴- فضائل مجعول ابوبکر

۲-۴-۱۲-۳-۲-۴- فضائل جعفری عشر

۲-۴-۱۲-۳-۳-۴- فضائل علی علیه السلام

۲-۴-۱۲-۳-۴-۱- دو حدیث مجعول

۲-۴-۱۲-۳-۴-۲- فضائل حسن و حسین علیهم السلام

۲-۴-۱۲-۳-۴-۳- صفت خوارج

۲-۴-۱۲-۳-۴-۴- استدراک لازم و ضروری

۱۳-۱-۴-۲ سنن ترمذی ۸۲۰

۱-۱۳-۱-۴-۲ مروری اجمالی در سوانح حیات

۲-۱۳-۱-۴-۲ آثار و تألیفات

۳-۱۳-۱-۴-۲ سنن

۱-۳-۱۳-۱-۴-۲ مروری بر فهرست عناوین و تعداد احادیث

۲-۳-۱۳-۱-۴-۲ مسائلی شکلی «سنن»

۲-۳-۱۳-۱-۴-۲ نقد و ارزیابی

۱-۲-۳-۱۳-۱-۴-۲ تعریف از سنن

۲-۲-۳-۱۳-۱-۴-۲ مفتاح الصلاة

۳-۲-۳-۱۳-۱-۴-۲ صحیح ترین حدیث

۴-۲-۳-۱۳-۱-۴-۲ خدشه در حدیث عایشه

۵-۲-۳-۱۳-۱-۴-۲ غلبه تعصب مذهبی بر رعایت انصاف

۶-۲-۳-۱۳-۱-۴-۲ ترجیح علی علیه السلام بر سایر رؤات

۷-۲-۳-۱۳-۱-۴-۲ جهر به «بسم الله»

۸-۲-۳-۱۳-۱-۴-۲ حدیث علی(ع) درباره قرائت سوره فاتحه در نماز

۹-۲-۳-۱۳-۱-۴-۲ ابراز محبت رسول(ص) به علی(ع)

۱۰-۲-۳-۱۳-۱-۴-۲ حدیثی با رؤاتی از اهل بیت(ع)

۱۱-۲-۳-۱۳-۱-۴-۲ فاصله شهادت فاطمه(س) با رحلت رسول(ص)

۱۲-۲-۳-۱۳-۱-۴-۲ دوستی و دشمنی با علی(ع)

۱۳-۲-۳-۱۳-۱-۴-۲ بهشت مشتاق «علی» و «عمار» و «سلمان»

۱۴-۲-۳-۱۳-۱-۴-۲ بسته شدن در خانه ها به مسجد به جز در خانه علی(ع)

۱۵-۲-۳-۱۳-۱-۴-۲ من كنت مولاة فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ

۲-۳-۱۳-۱-۴-۲ برتری های «سنن ترمذی»

۱۴-۱-۴-۲ سنن نسایی ۸۴۲

۱-۱۴-۱-۴-۲ مروری بر سوانح حیات:

۲-۱۴-۱-۴-۲ اساتید و شیوخ

۳-۱۴-۱-۴-۲ آثار و تألیفات

۴-۱۴-۱-۴-۲ سنن

۱-۴-۱۴-۱-۴-۲ فهرست کتب و ابواب

۲-۴-۱۴-۱-۴-۲ نقد و ارزیابی

۲-۴-۱۴-۱-۴-۲ نقل قول از رسول الله(ص)

۲-۴-۱۴-۱-۴-۲ تعارض با فقه شیعه

۲-۴-۱۴-۱-۴-۲ فرزندان علی(ع)، فرزندان رسول الله(ص)

۲-۴-۱۴-۱-۴-۲ روایات راهگشا برای استنطاق احکام

۲-۴-۱۴-۱-۴-۲ نسبت ناروا به رسول الله(ص)

۲-۴-۱۴-۱-۴-۲ فضیلت تراشی برای خلیفه اول

۲-۴-۱۴-۱-۴-۲ تعارض در احادیث تیمم

۲-۴-۱۴-۱-۴-۲ تکرار یک باب

۲-۴-۱۴-۱-۴-۲ جمع بین نماز ظهر و عصر از طرف رسول(ص)

۲-۴-۱۴-۱-۴-۲ عبارتهای مختلف درود بر پیامبر(ص)

۲-۴-۱۴-۱-۴-۲ باز هم فضیلت تراشی

۲-۴-۱۴-۱-۴-۲ نسبت عدم ایمان به حضرت ابوطالب(ع)

۲-۴-۱۴-۱-۴-۲ حرمت صدقه بر آل محمد(ص)

۲-۴-۱۴-۱-۴-۲ تعارض در روایات رخصت در نکاح مُحرم

۲-۴-۱۴-۱-۴-۲ توجه «نسائی» به «عبدالرزاق»

۲-۴-۱۴-۱-۴-۲ «ذری القربی» یعنی اهل البیت علیهم السلام

۲-۴-۱۴-۱-۴-۲ تحریف در معنای مومن

۲-۴-۱۴-۱-۴-۲ فقدان «فضائل الصحابه» در «سنن»

۸۵۷ ۲-۴-۱۵-۱-۴-۲ مُسند ابی یعلی

۲-۴-۱۵-۱-۴-۲ سوانح حیات

۲-۴-۱۵-۱-۴-۲ فهرست آثار

۲-۴-۱۵-۱-۴-۲ مُسند

۲-۴-۱۵-۱-۴-۲ ویژگی های نسخه چاپی موجود

۲-۴-۱۵-۱-۴-۲ ارزش و اعتبار

۲-۴-۱۵-۱-۴-۲ نقد و بررسی

۸۶۹ ۲-۴-۱۶-۱-۴-۲ مُسند ابی عوانه

۲-۴-۱۶-۱-۴-۲ شرح حال، اساتید و شاگردان

۲-۴-۱۶-۱-۴-۲ شرح حال

۲-۴-۱-۱۶-۲-اساتید

۲-۴-۱-۱۶-۳-شاگردان

۲-۴-۱-۱۶-۲-مُسند

۲-۴-۱-۱۶-۱-سیری در سرفصل‌ها

۲-۴-۱-۱۶-۱-۱-سرفصل‌های بخش مقدمه

۲-۴-۱-۱۶-۲-ترتیب روایات احادیث

۲-۴-۱-۱۶-۳-شمارگان احادیث

۲-۴-۱-۱۶-۳-ارزیابی و سنجش «مُسند»

۲-۴-۱-۱۶-۱-۳-نسبت عدم ایمان به حضرت ابوطالب

۲-۴-۱-۱۶-۱-۳-۱-ما قاله النبی (ص) عند وفاة ابی طالب (ع)

۲-۴-۱-۱۶-۲-۱-حدیث واره ضحضا ح

۲-۴-۱-۱۶-۱-۲-۱-بی‌پایگی اسناد

۲-۴-۱-۱۶-۲-۲-مخالفت متن با کتاب و سنت

۲-۴-۱-۱۶-۲-۳-تحریف حدیث «یوم الدار»

۲-۴-۱-۱۶-۱-۲-۳-متن تحریف شده

۲-۴-۱-۱۶-۲-۲-۳-تحلیل، نقد و بررسی

۲-۴-۱-۱۶-۱-۲-۲-۳-از حیث سند

۲-۴-۱-۱۶-۲-۲-۳-از حیث محتوا

۲-۴-۱-۱۶-۳-۲-۳-ماجرای پس از نزول آیه

۲-۴-۱-۱۶-۱-۳-۲-۳-تفاوت در نقل‌ها

۲-۴-۱-۱۶-۲-۳-۲-۳-دلیل عدم نقل «بخاری» و «مُسلم»

۲-۴-۱-۱۶-۳-۳-۲-۳-تنها منکر حدیث

۲-۴-۱-۱۶-۴-۲-۳-تحلیل علامه طباطبایی و شرف الدین

۲-۴-۱-۱۶-۵-۲-۳-علت تحریف متن اصلی

۲-۴-۱-۱۶-۳-۳-برآیند آراء و نظرات

۲-۴-۲-ترتیب کتاب‌های ۱۶ گانه حدیثی اهل سنت در کنار «صحیح مُسلم». ۹۰۴

۲-۴-۲-۱-مقایسه تعداد احادیث کتاب‌ها

۲-۴-۲-۲-مقایسه ترتیب کتاب‌ها

۳ - صحیح مسلم ۹۱۵

۳-۱- شخصیت و زندگی مُسلم ۹۱۷

۳-۱-۱- تاریخ تولد و وفات

۳-۱-۱-۱- اقوال مختلف در تاریخ تولد

۳-۱-۱-۱-۱- قول اوّل

۳-۱-۱-۱-۲- قول دوم

۳-۱-۱-۱-۳- قول سوم

۳-۱-۱-۲- تاریخ وفات

۳-۱-۲- محل تولد و وفات

۳-۱-۳- شیوخ و اساتید

۳-۱-۴- فضیلت تراشی «ذهبی»

۳-۱-۵- تقارن حیات «مُسلم» با زندگی ۴ تن از ائمه اهل بیت علیهم السلام

۳-۲- آثار و تألیفات «مُسلم» ۹۲۵

۳-۲-۱- صحیح مسلم

۳-۲-۱-۱- نسخه‌های چاپی

۳-۲-۱-۲- آثار مربوط

۳-۲-۱-۲-۱- شرح‌ها

۳-۲-۱-۲-۲- مختصرات

۳-۲-۱-۲-۳- دراسات و تهذیبات

۳-۲-۱-۲-۴- مُخرجات

۳-۲-۱-۲-۵- بررسی‌های رجالی

۳-۲-۱-۲-۶- مستدرکات

۳-۲-۲- سایر تألیفات

۳-۲-۳- نتیجه

۳-۳- بررسی اسناد «نووی» ۹۴۵

۳-۳-۱- اسناد نووی

۳-۳-۲- دقت در سال تولد و وفات روای واسطه بین «نووی» و «مُسلم»

۳-۳-۳- اِشکال اساسی در سند «نووی» به «مُسلم»

۳-۳-۴- استناد «طبرسی» به «صحیح مُسلم»

۳-۴- استناد یا عدم استناد تبویب «صحیح مُسلم» به قرآن و حدیث ۹۵۲

۱-۴-۲- مقدمه

۲-۴-۲- نگاهی به تبویب برخی از کتاب‌های حدیثی اهل سنت

۳-۴-۲- بررسی اجمالی تبویب برخی از کتاب‌های حدیثی شیعه

۱-۳-۴-۲- جدول مقایسه «کتاب‌های» کتب روایی شیعه

۲-۳-۴-۲- تحلیل و بررسی چگونگی ترتیب کتب روایی شیعه

۱-۲-۳-۴-۲- نگاهی اجمالی به طبقات روات شیعه تا غیبت کبری

۱-۲-۳-۴-۲- جدول کتاب‌های حدیثی شیعه از رسول(ص) تا شروع غیبت کبری

۲-۱-۲-۳-۴-۲- جدول تعداد احادیث چند کتاب حدیثی شیعه

۲-۲-۳-۴-۲- جمع‌بندی از چگونگی تبویب کتب شیعه

۴-۴-۲- بررسی چگونگی استناد یا عدم استناد «صحیح مسلم»

۳-۵- بررسی روات «صحیح مُسلم» ۹۷۸

۳-۵-۱- ائمه اهل بیت(ع) و شیعیان در میان روات ۹۸۱

مقدمه

۱-۱-۵-۲- ائمه اهل بیت علیهم‌السلام

۱-۱-۵-۲- حضرت امیرالمؤمنین علی علیه‌السلام

۲-۱-۵-۲- حضرت امام حسین علیه‌السلام

۳-۱-۵-۲- امام علی بن الحسین علیه‌السلام

۴-۱-۵-۲- امام محمدباقر علیه‌السلام

۵-۱-۵-۲- امام جعفر صادق علیه‌السلام

۲-۱-۵-۲- روات شیعه

۱-۲-۱-۵-۲- ابان بن تغلب

۲-۲-۱-۵-۲- ابوذر غفاری

۳-۲-۱-۵-۲- ابوالسود دؤلی

۴-۲-۱-۵-۲- اسحاق بن منصور السلولی

۵-۲-۱-۵-۲- جعفر بن سلیمان ضبعی بصری

۶-۲-۱-۵-۲- خالد بن مُخَدَّ البَجَلی

۷-۲-۱-۵-۲- عبدالله بن جعفر

۸-۲-۱-۵-۲- سلیمان بن صُرد خزاعی

۹-۲-۱۵۲- عبیدالله بن ابی رافع

۱۰-۲-۱۵۲- عمّار یاسر

۱۱-۲-۱۵۲- عدی بن ثابت الانصاری

۱۲-۲-۱۵۲- یحیی بن یعمر

۹۹۵ ۲-۵-۳ مُحدّثات

مقدمه

۱-۲-۵۲- چهل و دو راوی زن

۲-۲-۵۲- کمی روایات منقول از فاطمه زهرا سلام الله علیها

۱۰۰۹ ۳-۵-۳- راویان ضعیف، مجهول، غیر ثقّه

۱-۳-۵۲- مقدمه

۲-۳-۵۲- روایات ضعیف، مجهول، غیر ثقّه

۱۰۲۸ ۴-۵-۳- دوستان و موالیان بنی امیه و آل زبیر

۱-۴-۵۲- مقدمه

۲-۴-۵۲- زوایات وابسته به «بنی امیه» و «آل زبیر»

۱۰۲۸ ۵-۵-۳- افراد تأثیرگذار در حدیث اهل سنت

۱۰۴۱ ۱-۵-۳- مُغیره بن شعبه

۱-۱-۵۵۲- مقدمه

۲-۱-۵۵۲- هویت «مغیره بن شعبه»

۱-۲-۱۵۵۲- قبیله «ثقیف»

۲-۲-۱۵۵۲- رذالت و بی غیرتی «مغیره»

۱-۲-۲-۱۵۵۲- هوسرانی «مغیره»

۲-۲-۲-۱۵۵۲- مُغیره و ماجرای بصره

۱-۲-۲-۲-۱۵۵۲- اهل بصره و سلب صلاحیت از مغیره

۳-۳-۲-۲-۱۵۵۲- فرعان خع مغیره

۳-۲-۲-۲-۱۵۵۲- ورود مغیره به مدینه و پر خاش عمر به او

۴-۲-۲-۲-۱۵۵۲- محاکمه مغیره

۱-۴-۲-۲-۲-۱۵۵۲- انگیزه‌های زیاد بن امیه از گواهی صریح

۵-۲-۲-۲-۱۵۵۲- انتقاد علی علیه السلام

۶-۲-۲-۲-۱۵۵۲- اعتراض امام حسن علیه السلام

- ۲-۱۵۵۵-۷-۲-۲-۱۵۵۵-۲ مدارک عمل خلاف مغیره
- ۳-۱۵۵۵-۲-۱۵۵۵-۳ بررسی عملکرد «مغیره» در دوران جاهلیت:
- ۳-۱۵۵۵-۴-۱۵۵۵-۴ مغیره در دوران رسول الله (ص)
- ۳-۱۵۵۵-۱-۴-۱۵۵۵-۱ علت اسلام آوردن «مغیره»
- ۳-۱۵۵۵-۱-۴-۱۵۵۵-۱ نظر حضرت علی علیه السلام
- ۳-۱۵۵۵-۲-۴-۱۵۵۵-۲ ایذای رسول (ص) توسط «مغیره»
- ۳-۱۵۵۵-۱-۲-۴-۱۵۵۵-۱ در روز غدیر خم
- ۳-۱۵۵۵-۲-۲-۴-۱۵۵۵-۲ سنگ پرانیدن به طرف رسول الله (ص)
- ۳-۱۵۵۵-۲-۲-۴-۱۵۵۵-۲ نقش مغیره در طرح صحیفه ملعونه
- ۳-۱۵۵۵-۴-۲-۴-۱۵۵۵-۴ مغیره در گروه توطئه‌گران عقبه
- ۳-۱۵۵۵-۵-۱۵۵۵-۵ مغیره در دروان ابوبکر:
- ۳-۱۵۵۵-۱-۵۵۵-۱۵۵۵-۱ نقش «مغیره» در اخذ بیعت از علی علیه السلام
- ۳-۱۵۵۵-۶-۱۵۵۵-۶ مغیره در دوران عمر، خلیفه دوم
- ۳-۱۵۵۵-۷-۱۵۵۵-۷ مغیره در دوران عثمان
- ۳-۱۵۵۵-۸-۱۵۵۵-۸ مغیره در دوران امیرالمؤمنین، علی علیه السلام
- ۳-۱۵۵۵-۱۸-۱۵۵۵-۱۸ نصیحت دو پهلوی «مغیره» به علی علیه السلام
- ۳-۱۵۵۵-۹-۱۵۵۵-۹ مغیره در دوران عایشه
- ۳-۱۵۵۵-۱۰-۱۵۵۵-۱۰ مغیره در دوران معاویه
- ۳-۱۵۵۵-۱۰-۱۵۵۵-۱۰ همکاری مغیره با شجره ملعونه
- ۳-۱۵۵۵-۲-۱۰-۱۵۵۵-۲ سیری اجمالی در خدمات مغیره به معاویه
- ۳-۱۵۵۵-۱-۲-۱۰-۱۵۵۵-۱ امیرالمؤمنین خواندن معاویه برای اولین بار
- ۳-۱۵۵۵-۲-۲-۱۰-۱۵۵۵-۲ جاسوسی مغیره در جریان حکمیت
- ۳-۱۵۵۵-۳-۲-۱۰-۱۵۵۵-۳ تأثیر «مغیره» در شکست سپاه امام حسن علیه السلام
- ۳-۱۵۵۵-۱-۱۱-۱۵۵۵-۱ ناقلان حدیث از «مغیره»
- ۳-۱۵۵۵-۲-۱۱-۱۵۵۵-۲ مغیره از نظر «صحیح بخاری»
- ۳-۱۵۵۵-۱-۲-۱۱-۱۵۵۵-۱ نقد و بررسی نظر «بخاری»
- ۳-۱۵۵۵-۳-۱۱-۱۵۵۵-۳ نمونه‌ای از احادیث «مغیره»
- ۳-۱۵۵۵-۱-۲-۱۱-۱۵۵۵-۱ حدیث مسح بر خفین
- ۳-۱۵۵۵-۲-۲-۱۱-۱۵۵۵-۲ حدیث مسح بر جوراب‌ها و کفش‌ها (مجموعاً)

۱۵۵۲-۱۱-۳-۲- حدیث مسح بر پشت چکمه‌ها و زیر آن‌ها (مجموعاً)

۱۵۵۳-۱۱-۳-۴- حدیث مسح بر پیشانی، چکمه‌ها، عمامه (مجموعاً)

۱۵۵۴-۱۱-۳-۵- حدیث استحباب نماز خواندن با عبای (حُبَّة) شامی

۱۵۵۵-۱۱-۳-۶- حدیث مناقب شامیان

۱۵۵۶-۱۱-۳-۷- حدیث وضو ساختن رسول(ص) از آب مَشکی که از پوست

مردار بوده است.

۱۵۵۷-۱۱-۳-۸- حدیث نماز خواندن رسول(ص) در روی پوست مردار

۱۵۵۸-۱۱-۳-۹- حدیث مبطل وضو بودن حمل جنازه

۱۵۵۹-۱۱-۳-۱۰- حدیث سهوالنبی(ص)

۱۵۶۰-۱۱-۳-۱۱- حدیث... قبال (رسول الله«ص») قائماً...

۱۵۶۱-۱۱-۳-۱۲- حدیث اقتداء رسول(ص) به عبدالرحمن بن عوف

۱۵۶۲-۱۱-۳-۱۳- حدیث تحریم گریه برای مردگان

۱۵۶۳-۱۱-۳-۱۴- حدیث مناقب عمر

۱۵۶۴-۱۱-۳-۱۵- تبریک مغیره و ردّ عمر

۱۵۶۵-۱۱-۳-۱۶- حدیث «ضحضاح»

۱۵۶۶-۱۱-۳-۱۷- جمع‌بندی و نتیجه

۱۱۱۰ ۱۱۱۰ ۳-۵-۲- ابوسفیان

۱۵۶۷-۱۱-۳-۱۸- نظری به موقعیت خاندان اموی در عصر جاهلی

۱۵۶۸-۱۱-۳-۱۹- ابوسفیان

۱۵۶۹-۱۱-۳-۲۰- مناصب مقارن با ظهور اسلام

۱۵۷۰-۱۱-۳-۲۱- مواضع مختلف دشمنی ابوسفیان با رسول الله(ص)

۱۵۷۱-۱۱-۳-۲۲- به کمین رسول الله(ص) نشستن در سفر ایشان به طائف

۱۵۷۲-۱۱-۳-۲۳- شرکت در تصمیم نهایی قریش مبنی بر قتل رسول الله(ص)

۱۵۷۳-۱۱-۳-۲۴- ابوسفیان در جنگ أُحُد

۱۵۷۴-۱۱-۳-۲۵- مواضع هشت گانه لعن رسول الله(ص) نسبت به ابوسفیان

۱۵۷۵-۱۱-۳-۲۶- ابوسفیان مصداق آیاتی از قرآن کریم

۱۵۷۶-۱۱-۳-۲۷- سوره انفال

۱۵۷۷-۱۱-۳-۲۸- سوره توبه

۱۵۷۸-۱۱-۳-۲۹- اظهارات علی علیه‌السلام

۱-۵-۲-۲۵۵-۳- نامه به معاویه

۲-۵-۲-۲۵۵-۳- نامه به محمد بن ابی بکر

۳-۵-۲-۲۵۵-۳- نامه دیگر به معاویه

۶-۲-۲۵۵-۳- تقبیح و ذم ابوسفیان توسط خلیفه دوم

۷-۲-۲۵۵-۳- اظهارات مقریزی

۸-۲-۲۵۵-۳- جمع‌بندی و برآیند نظرات

۱۱۳۰ ۳-۵-۵-۳- معاویه

۱-۲-۵۵۳-۱- نگاهی اجمالی بر زندگی معاویه

۲-۲-۵۵۳-۲- «هند» مادر «معاویه»

۱-۲-۳-۵۵۳-۱- اهتراز پرچم فسق بر سر در خانه «هند»

۲-۲-۳-۵۵۳-۲- «مسافر بن عمرو» یکی از عشاق «هند»

۳-۲-۳-۵۵۳-۳- رابطه نامشروع «هند» با «صبح» غلام «ابوسفیان»

۴-۲-۳-۵۵۳-۴- چگونگی انتساب «معاویه» به «ابوسفیان»

۵-۲-۳-۵۵۳-۵- تبسم اشارت‌آمیز رسول الله (ص)

۶-۲-۳-۵۵۳-۶- توجه قرآن به زناکار بودن امثال «هند»

۷-۲-۳-۵۵۳-۷- اعمال وحشیانه و خیانت بار «هند»

۱-۷-۲-۳-۵۵۳-۱- تصمیم به نبش قبر مادر رسول (ص)

۲-۷-۲-۳-۵۵۳-۲- تهیج کُفَّار به جنگ با مسلمانان از طریق رقص و آواز

۳-۷-۲-۳-۵۵۳-۳- مُثله کردن پیکر حمزه «سیدالشهدا»

۸-۲-۳-۵۵۳-۸- اشعار «حسان بن ثابت» در هجو «معاویه»

۳-۳-۵۵۳-۳- اظهارات شخصیت‌های مُختلف درباره معاویه

۱-۳-۳-۵۵۳-۱- فرمایش رسول خدا (ص)

۲-۳-۳-۵۵۳-۲- اظهارات علی علیه‌السلام

۳-۳-۳-۵۵۳-۳- نامه «محمد بن ابی بکر»

۴-۳-۳-۵۵۳-۴- نظرات «حسن بصری»

۵-۳-۳-۵۵۳-۵- اظهارات «جاحظ»

۶-۳-۳-۵۵۳-۶- نقل قول «ابن ابی الحدید» از رسول الله (ص)

۴-۳-۵۵۳-۴- مقابله معاویه با علی علیه‌السلام

۱-۴-۳-۵۵۳-۱- ترواج سب علی علیه‌السلام

۳-۵-۵-۲-۴-۱-۱-بخشنامه‌های ویژه:

۳-۵-۵-۲-۴-۱-۲-شدت عداوت و بغض‌های معاویه نسبت به علی علیه السلام

۳-۵-۵-۲-۵-۳-اثرات تبلیغات سوء معاویه

۳-۵-۵-۲-۶-استنکاف «سعد بن ابی وقاص» از سب علی علیه السلام

۳-۵-۵-۲-۷-دستور ویژه معاویه به «مغیره»

۳-۵-۵-۲-۸-برخورد حاکمان مدینه با دستورات معاویه

۳-۵-۵-۲-۹-مواجهه حاکم بصره با دستورالعمل معاویه

۳-۵-۵-۲-۱۰-نتایج شوم سب علی علیه السلام

۳-۵-۵-۲-۱۰-۱-تداوم سب علی علیه السلام

۳-۵-۵-۲-۱۰-۲-بنی امیه و سنت شیعه

۳-۵-۵-۲-۱۰-۳-تأسیس مساجد ملعونه

۳-۵-۵-۲-۱۰-۴-سب علی (ع) وسیله تقرب به حکام وقت

۳-۵-۵-۲-۱۱-کیفر سرپیچی از سب علی علیه السلام

۳-۵-۵-۲-۱۲-دگرگونی فرهنگ اسلام محمدی (ص)

۳-۵-۵-۲-۱۳-استخفاف معاویه نسبت به رسول الله (ص)

۳-۵-۵-۲-۱۴-رد نظر رسول الله (ص) از طرف معاویه

۳-۵-۵-۲-۱۴-۱-معارضه دیگر وی با سنت رسول الله (ص)

۳-۵-۵-۲-۱۵-مروری اجمالی بر جنایت و خیانت‌های معاویه

۳-۵-۵-۲-۱۵-۱-بی‌احترامی به حضرت ختمی مرتبت

۳-۵-۵-۲-۱۵-۲-غصب خلافت علی علیه السلام

۳-۵-۵-۲-۱۵-۳-شراب خواری معاویه و الابالی گری وی

۳-۵-۵-۲-۱۵-۴-عدم تقید معاویه به احکام شریعت

۳-۵-۵-۲-۱۵-۵-استعمال بوی خوش در حج

۳-۵-۵-۲-۱۵-۶-تجاوز به اموال مسلمانان

۳-۵-۵-۲-۱۵-۷-برخورد با «شعبه بن عریض»

۳-۵-۵-۲-۱۵-۸-سایر بدعت‌های معاویه

۳-۵-۵-۲-۱۶-ارزیابی علی علیه السلام از موقعیت زمانی شروع خلافت خود

۳-۵-۵-۴-عایشه ۱۱۹۸

۳-۵-۵-۱-مروری اجمالی بر سرگذشت

۱-۱-۴-۵۵۳- تاریخ ازدواج عایشه با رسول(ص)

۲-۱-۴-۵۵۳- تکیه رسول(ص) به عایشه در هنگام مرگ

۲-۴-۵۵۳- ارزیابی عایشه

۱-۲-۴-۵۵۳- ارائه چهره‌ای غیر معنوی از رسول(ص)

۲-۲-۴-۵۵۳- اشتغال احادیث عایشه از نخستین روز وحی تا رحلت رسول(ص)

۳-۲-۴-۵۵۳- آزار و اذیت رسول خدا(ص)

۴-۲-۴-۵۵۳- برپایی جنگ جمل

۵-۲-۴-۵۵۳- خوشحالی عایشه از شهادت علی علیه‌السلام

۶-۲-۴-۵۵۳- عداوت عایشه با فرزندان علی علیه‌السلام

۳-۴-۵۵۳- مرگ عایشه

۱۲۰۸ ۳-۵-۵- ابوبکر

۱۲۱۰ ۳-۵-۶- عمر

۱-۶-۵۵۳- مقدمه

۲-۶-۵۵۳- رفتار و برخوردهای عمر

۱-۲-۶-۵۵۳- خشونت عمر

۱-۱-۲-۶-۵۵۳- ماجرای صبیح تمیمی

۱-۱-۲-۶-۵۵۳- توجیه ابن تیمیه

۳-۶-۵۵۳- عملکرد عمر در مسایل سیاسی، اجتماعی، فقهی

۱-۳-۶-۵۵۳- سیاست ساده نگری

۲-۳-۶-۵۵۳- سرکوب مردم

۱-۲-۳-۶-۵۵۳- عامل جسمی

۲-۲-۳-۶-۵۵۳- عامل روانی

۳-۳-۶-۵۵۳- آراء و شأان و نادر فقهی

۱-۳-۳-۶-۵۵۳- تحریم مُتَعَةُ نساء

۲-۳-۳-۶-۵۵۳- فتوای ویژه در طلاق ثلاث

۳-۳-۳-۶-۵۵۳- عدم وجوب نماز در صورت فقدان آب

۴-۶-۵۵۳- علاقه خلیفه، دوم به کعب الاحبار

۱-۴-۶-۵۵۳- هویت کعب الاحبار

۲-۴-۶-۵۵۳- نفوذ کعب در مقامات رسمی

- ۳-۵-۵-۵۶. حافظان اسلام در برابر کعب الاحبار
 ۳-۵-۵-۶۶. علت مورد توجه قرار گرفتن «کعب الاحبار»
 ۳-۵-۵-۷۶. اندیشه‌های خلیفه دوم
 ۳-۵-۵-۸۶. کارگزاران عمر در طول خلافت او
 ۳-۵-۵-۹۶. بدعت‌های عمر

۱۲۶۸ ۳-۵-۵-۷-عثمان

مقدمه

- ۳-۵-۵-۱۷. خلافت عثمان
 ۳-۵-۵-۲۷. مطاعن عثمان
 ۳-۵-۵-۱۲۷. در منی، نماز تمام خواندن
 ۳-۵-۵-۲۲۷. رجم، به اتهام فرزنددار شدن پس از گذشت شش ماه از ازدواج
 ۳-۵-۵-۳۲۷. خوردن گوشت صید در حال احرام
 ۳-۵-۵-۴۲۷. دستور به سوزاندن قرآن‌ها
 ۳-۵-۵-۵۲۷. تبعید ابوذر به «ربذه»
 ۳-۵-۵-۶۲۷. فرار «عثمان» در جنگ «أحد»

۱۲۸۲ ۳-۵-۵-۸-عبدالله بن زبیر

۱۲۸۴ ۳-۵-۵-۹-ابوهریره

۱۲۸۷ ۳-۵-۵-۱۰-عبدالله بن عمر

۳-۵-۵-۱۰-مقدمه

- ۳-۵-۵-۲۱۰. شخصیت علمی و سیاسی
 ۳-۵-۵-۱۲۱۰. شرکت در جنگ‌ها و حوادث سیاسی
 ۳-۵-۵-۲۲۱۰. عدم بیعت با علی علیه السلام
 ۳-۵-۵-۳۲۱۰. همراهی «عبدالله بن عمر» با «امویان»
 ۳-۵-۵-۱۰۳۲. مرضع‌گیری - باره واقعه جرد
 ۳-۵-۵-۳۱۰. سرانجام «ابن عمر»
 ۳-۵-۵-۴۱۰. مروری بر شخصیت مذبوب و نفاق‌آمیز «عبدالله بن عمر»
 ۳-۵-۵-۱۰۵. تأثیر ویژه «ابن عمر» فقه سیاسی اهل سنت
 ۳-۵-۵-۱۰۵. وضعیت فتنه
 ۳-۵-۵-۲۰۵. قتال با فتنه باغیه

۲-۵-۱۰-۵-۵-۳- نتیجه موضوع‌گیری سیاسی «عبدالله» در مواضع سیاسی اهل سنت

۱۳۰۷ ۳-۵-۱۱-۵-۵-۳- ابن شهاب زُهری

۱-۱۱-۵-۵-۳- شرح حال

۲-۱۱-۵-۵-۳- اختلاط اقوال صحابه با اقوال رسول(ص)

۳-۱۱-۵-۵-۳- رابطه محکم با بنی‌أمیه

۴-۱۱-۵-۵-۳- دفاع آیه‌الله خوبی از «زُهری»

۵-۱۱-۵-۵-۳- نامه امام سجاد علیه‌السلام به «محمد بن شهاب زُهری»

۱۳۲۰ ۳-۵-۱۲-۵-۵-۳- عکرمه

۱-۱۲-۵-۵-۳- شرح حال

۲-۱۲-۵-۵-۳- خارجی بودن «عکرمه»

۱-۲-۱۲-۵-۵-۳- تصریح محدثان اهل سنت

۳-۱۲-۵-۵-۳- انتساب احادیث دروغین به «ابن عباس»

۴-۱۲-۵-۵-۳- مصاحبت با أمرا و دریافت صله

۱۳۲۶ ۳-۵-۱۳-۵-۵-۳- «عروة بن زُبیر»

۱-۱۳-۵-۵-۳- مقدمه

۲-۱۳-۵-۵-۳- مُختصری در شرح حال

۳-۱۳-۵-۵-۳- استناد «عروة» به عمل خلیفه دوم

۴-۱۳-۵-۵-۳- دشمنی «عروة» با علی علیه‌السلام

۵-۱۳-۵-۵-۳- وضعیت روایات «عروة»

۱۳۳۲ ۳-۵-۱۴-۵-۵-۳- سمرة بن جُندب

۱-۱۴-۵-۵-۳- آزار مرد انصاری

۲-۱۴-۵-۵-۳- «سمره» اهل آتش

۳-۱۴-۵-۵-۳- لذت بردن سمرة از کشتن بی‌گناهان

۴-۱۴-۵-۵-۳- «سمرة بن جندب» دستیار «زیاد بن ابیه»

۵-۱۴-۵-۵-۳- نمونه‌ای از تکبر

۶-۱۴-۵-۵-۳- اشتغال به فروش شراب

۷-۱۴-۵-۵-۳- جعل شأن نزول آیه ۲۰۷ سوره بقره

۱۳۳۸ ۳-۶- فهرست کتب و تعداد ابواب «صحیح مُسلم»

۱۳۴۹ ۳-۷- بررسی محتوایی صحیح مُسلم

- ۱۳۵۲ ۳-۷-۱- مروری بر کتاب الفضائل صحیح مسلم
- ۱-۱-۷-۳- افراد مطرح شده در کتاب «الفضائل» صحیح مسلم
- ۲-۱-۷-۳- افراد مطرح شده در کتاب «الفضائل» صحیح بخاری
- ۳-۱-۷-۳- مقایسه دو کتاب
- ۱۳۶۱ ۳-۷-۲- نقد و ارزیابی محتوایی «صحیح»
- ۱۳۶۲ ۳-۷-۲-۱- اعتقادات در «صحیح مسلم»
- ۱-۱-۲-۷-۳- خدا
- ۲-۱-۲-۷-۳- رسول اکرم(ص)
- ۱-۲-۱-۲-۷-۳- باب بدء الوحی الی رسول الله(ص)
- ۲-۲-۱-۲-۷-۳- عدم ایمان حضرت ابوطالب علیه السلام
- ۳-۲-۱-۲-۷-۳- تفسیر سوره کوثر توسط حضرت ختمی مرتبت
- ۴-۲-۱-۲-۷-۳- اعتراف عایشه به آزار رسول(ص)
- ۵-۲-۱-۲-۷-۳- اقتداء رسول(ص) به ابوبکر در آخرین نماز
- ۶-۲-۱-۲-۷-۳- انتساب نهی از ساختن ساختمان بر قبور صحابه رسول(ص)
- ۷-۲-۱-۲-۷-۳- انتساب به کارگیری الفاظ غیرقرآنی در نماز توسط رسول الله(ص)
- ۸-۲-۱-۲-۷-۳- انتساب اشتباه در نماز به رسول الله(ص)
- ۹-۲-۱-۲-۷-۳- انتساب مباشرت با «امراه حائضه» به رسول(ص)
- ۱۰-۲-۱-۲-۷-۳- نسبت ارتکاب عمل حرام به حضرت ختمی مرتبت
- ۱۱-۲-۱-۲-۷-۳- عبارت‌های صلوات و درود بر رسول(ص)
- ۱۲-۲-۱-۲-۷-۳- نسبتی ناروا به حضرت ختمی مرتبت
- ۱۳-۲-۱-۲-۷-۳- برخوردهای عایشه
- ۱۴-۲-۱-۲-۷-۳- برگشتن رسول الله(ص) از قول خود به خاطر اصرار عمر
- ۱۵-۲-۱-۲-۷-۳- عدم عصمت رسول الله(ص)
- ۱۳۸۱ ۳-۷-۲-۲- برخی احادیث جعلی در «صحیح مسلم»
- ۱-۲-۲-۷-۳- حدیث مجعول درباره فضیلت ابوبکر
- ۲-۲-۲-۷-۳- جعل منتقبت برای «امامه» به منظور نفی حقانیت حسین(ع)
- ۱۳۸۵ ۳-۷-۲-۳- روایات تأثیرگذار در فقه اهل سنت در «صحیح مسلم»
- ۱-۳-۲-۷-۳- مستندات غیر صحیح برای احکام شرعی اهل تسنن

۲-۷-۳-۱-۳-۱- «أنس بن مالك» مُستند یک حکم فقهی مشهور اهل سنت

۲-۷-۳-۲-۱-۳- احادیث. «حُجَّة من قال لایجهر بالسلمة»

۲-۷-۳-۲-۲- احادیث موافق با فقه شیعی

۲-۷-۳-۱-۲-۳- جواز جمع بین الصلاتین

۲-۷-۳-۲-۲-۳- جمع بین نماز مغرب و عشا

۲-۷-۳-۳-۲-۳- شکسته خواندن نماز عشاء توسط رسول(ص)

۲-۷-۳-۳-۲- احادیث متعارض با فقه شیعی

۲-۷-۳-۱-۳-۲- فتوای عجیب «صلُّوا فی بیوتکم» به جای «حی علی الصلاة»

۲-۷-۳-۴-۲- خبر واحد مبنای فتوای فقهی

۲-۷-۳-۴-۲- مباحث رجالی ویژه روایات «صحیح مُسلم» ۱۳۹۱

۲-۷-۳-۱-۴- تدلیس مُسلم در سند روایات

۲-۷-۳-۲-۴- حسین علیه السلام در میان رُوات صحیح

۲-۷-۳-۳-۴- نمونه‌هایی از تدلیس در کتاب حج

۲-۷-۳-۴-۴- اثرات حجیت قول صحابی

۲-۷-۳-۵-۴- اثرات نقل صحابی به عنوان حدیث

۲-۷-۳-۶-۴- متواتر نشان دادن «خبر واحد»

۲-۷-۳-۷-۴- تکراری بودن احادیث

۲-۷-۳-۸-۴- ارتباط ویژه برخی روات با یکدیگر

۲-۷-۳-۱-۸-۴- پیوند «زُهری» و «عروة بن زبیر»

۲-۷-۳-۲-۸-۴- ترکیب «زُهری» و «عمر بن عبدالعزیز»

۲-۷-۳-۵-۲- ملاحظات ویژه برخی از کتاب‌ها ۱۴۰۰

۲-۷-۳-۱-۵-۲- ملاحظات کتاب الایمان

۲-۷-۳-۱-۱-۵-۲- چگونگی روایت «زُهری» از «ابوهریره»

۲-۷-۳-۲-۱-۵-۲- عدم نقل روایت از علی علیه السلام

۲-۷-۳-۲-۱-۵-۲- مُشخص نبودن معیار «نوی» در عنوان بندی و تبویب

۲-۷-۳-۴-۱-۵-۲- تعارض روایات

۲-۷-۳-۵-۱-۵-۲- جعل احادیث به منزله مقابله با شخصیت علی علیه السلام

۲-۷-۳-۶-۱-۵-۲- الريح التي تكون قرب القيامة

۲-۷-۳-۷-۱-۵-۲- حدیث شِقِّ صدر

۲-۷-۳-۸-۱-۵-۲- ارکان اسلام

- ۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ ملاحظات کتاب الطهارة
- ۱-۲-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ بحث از روات باب «مسح خُفَّيْن»
- ۲-۲-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ خدشه اسنادی «نوی»
- ۳-۲-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ بحثی در دو روایت منقول از علی علیه السلام
- ۴-۲-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ تحریف شأن نزول آیه بَلَّغْ مَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ
- ۵-۲-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ قیچی کردن محل اصابت بول (ترشج) به بدن توسط بنی اسرائیل
- ۳-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ ملاحظات دربارۀ کتاب «الحیض»
- ۱-۳-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ عدم ارتباط بخشی از ابواب با عنوان کتاب
- ۲-۳-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ نقل روایت «عمر بن عبدالعزیز» از «ابوهریره»
- ۳-۳-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ انتقاد «عایشه» از «عمر بن عبدالعزیز»
- ۴-۳-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ چگونگی نقل روایت از «أُمُّ سَلَمَةَ»
- ۵-۳-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ روایت علی علیه السلام از «مقداد»
- ۶-۳-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ عدم رعایت ترتیب منطقی در جمع آوری و تدوین روایات
- ۷-۳-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ عدم اطلاع خلیفه دوم از تشریح حکم تیمم
- ۴-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ ملاحظات کتاب الزکاة
- ۱-۴-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ بدعت معاویه
- ۲-۴-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ سیرۀ معاویه به جای احادیث رسول (ص)
- ۳-۴-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ حدیث عجیب
- ۴-۴-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ فراموشی «مُسلِم»
- ۵-۴-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ نهی معاویه از نقل احادیث
- ۶-۴-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ مشکل «نوی» در انتخاب بین حقانیت علی (ع) و خیانت معاوی
- ۷-۴-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ تشویق به قتل خوارج
- ۸-۴-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ سلسله روات عجیب یک حدیث
- ۹-۴-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ تحریف قرآن
- ۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ بحث کتاب الحج
- ۱-۵-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ افزودن بر کلام رسول (ص)
- ۲-۵-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ منع عمر از «مُتَعَمَّن»
- ۱-۲-۵-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ احادیث دالّ بر جواز متعه
- ۲-۲-۵-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ احادیث منع
- ۳-۵-۵-۲-۷-۲-۲۵-۲-۷-۲ بوسیدن حجرالاسود توسط عمر

۱۴۲۳ «صحیح مُسلم» در طهارت(ع) در «صحیح مُسلم» ۲-۷-۳

۱-۶-۲-۷-۳- غضب فاطمه (س) بر ابوبکر

۱-۱-۶-۲-۷-۳- فدک

۲-۶-۲-۷-۳- عدم بیعت علی(ع) تا شش ماه

۳-۶-۲-۷-۳- فضائل علی(ع) در «صحیح»

۱-۳-۶-۲-۷-۳- حدیث منزلت

۲-۳-۶-۲-۷-۳- خودداری «سعد بن ابی وقاص» از سَبِّ علی(ع)

۳-۳-۶-۲-۷-۳- حدیث رایت

۴-۳-۶-۲-۷-۳- تلفیق بین حدیث «ثقلین» و حدیث «غدیر»

۵-۳-۶-۲-۷-۳- ابوتراب خوانده شدن علی(ع) توسط رسول(ص)

۴-۶-۲-۷-۳- مُراد از مصادیق اهل البیت در آیه تطهیر

۵-۴-۲-۷-۳- احادیث درباره مهدی علیه السلام

۱۴۲۹ «بررسی ارزش و جایگاه واقعی «صحیح مسلم»» ۸-۳

۱-۸۲- مقدمه

۲-۸۲- ارزش «صحیح مُسلم» نزد دانشمندان حدیث شناس

۱-۲-۸۲- تحسین کنندگان «صحیح مُسلم»

۱-۱-۲-۸۲- نووی

۲-۱-۲-۸۲- حاجی خلیفه

۳-۱-۲-۸۲- قسطلانی

۴-۱-۲-۸۲- حافظ علی نیشابوری

۲-۲-۸۲- منتقدان «صحیح مُسلم» از اهل سنت

۱-۲-۲-۸۲- ابوذرعه

۲-۲-۲-۸۲- ابن حجر عسقلانی

۳-۲-۸۲- منتقدان «صحیح مُسلم» از شیعیان

۱-۳-۲-۸۲- محمد صالح نجفی

۲-۳-۲-۸۲- محمدابراهیم جنّاتی

۱-۲-۳-۲-۸۲- ویژگی های «صحیح مُسلم»

۲-۲-۳-۲-۸۲- انتقادهایی به «صحیح مُسلم»

۱-۲-۳-۲-۸۲- «صحیح مُسلم» و فضائل امام علی علیه السلام

۳-۳-۲-۸۲- نجفزاده بارفروش

۴-۲-۲۸۳- مجید معارف

۱-۴-۲۸۲- بررسی میلاک‌های «بخاری» و «مُسلم» در صحیحین

۲-۴-۲۸۲- تأملاتی در روایات صحیحین

۵-۳-۲۸۳- مناظره سلطان الواعظین، با «حافظ محمد رشید»

۳-۲۸۲- ارزیابی نهایی

نمایه منابع و اخذ ۱۴۶۲

فهرست جداول و نمودارها

الف) در بخش ۱-۲-۶- تابعین:

- ۱- نمودار طبقات فقهای تابعین بر اساس مناطق
- ۲- نمودار طبقات فقهای تابعی مدینه
- ۳- نمودار طبقات فقهای تابعی مکه
- ۴- نمودار طبقات فقهای تابعی کوفه
- ۵- نمودار طبقات فقهای تابعی بصره
- ۶- نمودار طبقات فقهای تابعی شام و جزیره
- ۷- نمودار طبقات فقهای تابعی یمن
- ۸- نمودار طبقات فقهای تابعی مصر
- ۹- نمودار طبقات فقهای تابعی خراسان

ب) در بخش ۲-۳ رفع منع

نمودار مقایسه‌ای سیر حدیث در اسلام

ج) در بخش ۲-۴-۱-۲ موطأ مالک

جدول عناوین کتاب‌ها، ابواب و تعداد احادیث

د) در بخش ۲-۴-۱-۴ مسند امام شافعی

جدول کتاب‌های موجود در کتاب «الأم» و «مسند»

ه) در بخش ۲-۴-۱-۵ مصنف عبد الرزاق

جدول فهرست عناوین کتاب‌ها و تعداد ابواب و احادیث

و) در بخش ۲-۴-۱-۶ مسند حمیدی

مقایسه‌ای بین مسند حمیدی و مسند احمد

ز) در بخش ۲-۴-۱-۷ مصنف ابن ابی شیبه

فهرست عناوین کتابها و تعداد ابواب و احادیث

ح) در بخش ۲-۴-۱-۸ مسند احمد

۱- نمودار وضعیت سنی روات مسند احمد

۲- جدول تقسیم بندی احادیث مسند احمد

۳- جدول فراوانی احادیث صحابه در مسند احمد

ط) در بخش ۲-۴-۱-۹ سنن دارمی

۱- تفاوت دو نسخه مختلف از سنن دارمی

۲- جدول عناوین کتاب‌های سنن دارمی

ی) در بخش ۲-۴-۱-۱۰ صحیح بخاری

۱- جدول عناوین صحیح بخاری به شرح الکرمانی

۲- جدول عناوین صحیح بخاری [نسخه فؤاد عبد الباقي]

ک) در بخش ۲-۴-۱۱ سنن ابی داوود

جدول سیری در ابواب و عناوین سنن

ل) در بخش ۲-۴-۱۲ سنن ابن ماجه

۱- جدول آمار احادیث مستقل نقل شده توسط ابن ماجه

۲- جدول مروری اجمالی بر سنن ابن ماجه

م) در بخش ۲-۴-۱۳ سنن ترمذی

جدول مروری بر فهرست عناوین و تعداد احادیث

ن) در بخش ۲-۴-۱۴ سنن نسایی

جدول فهرست کتب و ابواب

س) در بخش ۲-۴-۱۶ مسند ابی عوانه

جدول آمار و درصد احادیث روایت در مسند ابی عوانه

ع) در بخش ۲-۴-۲

جدول مقایسه‌ای ترتیب کتاب‌های شانزده گانه حدیثی اهل سنت در کنار صحیح مسلم

ف) در بخش ۳-۳ بررسی استناد نووی

نمودار سیر اتصال نووی به مسلم

ص) در بخش ۳-۴ استناد یا عدم استناد تبویب صحیح مسلم

۱- جدول مقایسه‌ای شروع و ختم کتاب‌های حدیثی اهل سنت

۲- جدول مقایسه‌ای کتاب‌های کتب روایی شیعه

۳- جدول تعداد کتاب‌های حدیثی شیعه از زمان رسول (ص) تا شروع غیبت کبری

۴- جدول تعداد احادیث چند کتاب حدیثی شیعه

۵- نمودار طرح «سلار دیلمی» از تقسیمات فقه

۶- نمودار طرح «ابوالصلاح حلبی»

۷- نمودار طرح «محقق حلی» در «شرایع الاسلام»

۸- نمودار طرح شهید اول

۹- نمودار طرح در حرم شهید آیه‌الله سید محمد باقر صدر (رحمه الله)

ق) در بخش ۳-۵-۲ ابوسفیان

۱- نمودار خاندان پیامبر (ص)

۲- نمودار بنی امیه و حکام اموی

ر) در بخش ۳-۶ فهرست کتب و تعداد ابواب صحیح مسلم

جدول مقایسه‌ای نسخه‌های «نووی» و «عبد الباقي»

ش) ۳-۷-۱ جدول مقایسه‌ای کتاب الفضائل در «صحیح مسلم» «صحیح بخاری».

بسم الله الرحمن الرحيم

□ مقدمه

الحمد لله رب العالمين و صلى الله على محمد و آله الطيبين الطاهرين
«و ما كان المؤمنون لينفروا كافة فلولا نفر من كل فرقة منهم طائفة ليتفقهوا في الدين و لينذروا قومهم اذا
رجعوا اليهم لعلهم يحذرون

(سوره توبه، آيه ۱۲۲)

شايسته نيست مؤمنان همگي (به سوي ميدان جهاد) كروچ كنند؛ چرا از هر گروهی از آنان، طایفه‌ای كروچ
نمی‌كنند (و طایفه‌ای در مدینه بمانند)، تا در دین (و معارف و احكام اسلام) آگاهی یابند و به هنگام
بازگشت به سوي قوم خود، آن‌ها را بیم دهند؟! شاید (از مخالفت فرمان پروردگار) بترسند، و خودداری
كنند

(قرآن كريم، ترجمه آيه الله مكارم شيرازی)

تفقه در دین لازم‌اش رجوع به سنت و آگاهی از آن است؛ به نسبت تسلط بر سنت و آگاهی از آن
فهم کسانی که در صدد درک مقاصد دین و تفقه در کلیت آن هستند، متفاوت خواهد بود.
آگاهی از سنت در عصر حاضر، که دامنه کتب حدیثی و شرح‌های آن فراوان گشته است، امری
تخصصی است؛ که نیاز به مطالعات فراوان و دریافت آگاهی‌های بسیار در زمینه‌های مختلفی است، که
نسبت به اصل سنت از رتبه‌ای مقدمی برخوردارند.

سنت، مفهوم عامی است که از آن دو تلقی عمده و مشخص در میان مدعیان ظرفداری از اسلام و

تمسک به احکام آن وجود دارد.

در تلقی اول سنت، بر

۱- قول

۲- فعل

۳- تقریر

رسول (ص) و قول صحابی اطلاق می‌شود. [اگرچه برخی از گروه‌های طرفدار این نظریه گاهی دامنه این اطلاق را به فعل صحابی و قول تابعی هم سرایت می‌دهند.]

در تلقی دوم علاوه بر قول، فعل و تقریر حضرت ختمی مرتبت، قول و فعل و تقریر ائمه اهل بیت علیهم السلام نیز از متفرعات سنت محسوب می‌شود؛ با این توجه که در این طرز تلقی از سنت قول صحابی فاقد اعتبار است.

در سال‌های اخیر یکی از بزرگان عرصه حدیث و روایت برای طرفداران این دو تلقی از سنت به ترتیب اصطلاحات [پیروان مکتب خلافت] و [پیروان مکتب امامت] را برگزیده است. (منظور حضرت استاد علامه عسکری حفظه الله تعالی است).

طرفداران هر یک از دو نظریه در فهم از دین به ویژگی‌های خاصی دست یافته‌اند که مقایسه دریافت‌های آنان با توجه به کتاب و سنت می‌تواند ملاک برتری یکی از دو نظریه بر دیگری باشد.

از آنجایی که مبنا و معیار تفقه در دین، در روزگار اخیر و حتی دوره‌های گذشته، کتاب‌ها و مجامع حدیثی‌ای می‌باشد که در طول تاریخ اسلام گردآوری شده‌اند؛ بررسی و پژوهش در صحت و سقم احادیث هر یک از این کتاب‌ها امکان دست‌یابی سریع‌تر و دقیق‌تر به سنت صحیحی که بتواند مبنا و معیار تفقه در دین قرار گیرد را، بهتر فراهم می‌کند.

یکی از این کتاب‌های حدیثی که از منظر طرفداران مکتب خلافت از جایگاه رفیع و ارجمندی برخوردار است، صحیح مسلم است. صحیح مسلم از زاویه دید اهل سنت، گاهی در رتبه‌ای بالاتر از صحیح بخاری قرار می‌گیرد و حتی تالی‌تلو قرآن کریم قلمداد می‌گردد. تقدسی که اهل تسنن برای این

جامع حدیثی که در بردارنده ۳۰۳۳ حدیث شامل

۱- اقوال منتسب به حضرت ختمی مرتبت (ص)؛

۲- نقل افعال رسول (ص)؛

۳- اقوال صحابه؛

۴ - نقل افعال صحابه

۵ - گاهی نقل اقوال تابعین

است، قابل هستند به گونه‌ای است، که سطح توقع مراجعه کننده به آن را بالا می‌برد؛ تا آنجایی که به هیچ وجه انتظار رویارویی با احادیث ضعیف در آن را ندارد. البته این توقع وقتی جدی تر می‌شود که با ادعای مؤلف آن «مسلم» مواجه می‌گردیم که این تعداد حدیث را او از میان ۳۰۰۰۰۰ حدیث انتخاب کرده است. این امر به زبان آمار یعنی این که جناب مسلم تنها ۱٪ کل احادیثی را که در اختیار داشته، گزینش نموده است؛ پس لزوماً حاصل این وسواس و دقت نظر که ۹۹٪ از ۳۰۰۰۰۰ حدیث را پشت سر انداخته است باید در صحت اسناد و قوّمتن احادیث جلوه گر شده باشد. درستی یا نادرستی این پیش داوری در پایان پژوهش روشن خواهد شد.

تبیین جایگاه واقعی صحیح مسلم مستلزم آن است که در وهله اول جایگاه سنت به عنوان دومین منبع اجتهاد روشن و مشخص شود.

پس از این که جایگاه سنت به طور عام مشخص شد بررسی چگونگی انتشار احادیث اهل تسنن، راهگشای تبیین جایگاه واقعی این جامع حدیثی در سیر تدوین حدیث خواهد بود. در هنگام بحث از این چگونگی، ابتدا اشاره‌ای هرچند کوتاه به دوره‌های مختلف انتشار حدیث در میان اهل سنت خواهد شد و سپس بحث جعل حدیث مورد توجه قرار گرفته می‌شود؛ آنگاه کتابهای حدیثی مشهور اهل سنت نیز مورد نقد و بررسی قرار می‌گیرد.

این بررسی از آن جهت است که بتوان قبل از ارزیابی صحیح مسلم از آثار مشابهی که در همان عصر و یا دوره خاص نگارش یافته‌اند ارزیابی مناسبی فراهم نمود. از طرفی بررسی این آثار امکان مقایسه انتقادی احادیث مسلم با سایر محدثان اهل سنت را فراهم می‌آورد در حالی که میزان تأثیرپذیری و یا تأثیرگذاری مسلم بر جریان تاریخی حدیث اهل سنت مشخص می‌شود.

در مرحله سوم که در واقع مرحله اصلی این پژوهش است، پس از نگاهی کوتاه به زندگی مسلم و سیری تفصیلی در آثار و تألیفات او، ابتدا به بررسی طریقه اتصال سند «نووی» به مسلم پرداخته می‌شود؛ آنگاه این مسأله مدّ نظر قرار می‌گیرد که آیا تبویب صحیح مسلم و ترتیبی که او برای چینش و آرایش احادیث خود انتخاب کرده است، متکی بر کتاب و سنت است، به عبارت واضح تر آیا تبویب صحیح مسلم، دارای استنادی النهی می‌باشد؟ و یا برخاسته از ذوق شخصی وی، و یا تقلید از جریان

مسلط و عام حدیثی اهل سنت بوده است.

در این راستا نیم‌نگاهی هم به تبویب کتاب‌های حدیثی پیروان مکتب امامت در عرض کتاب‌های حدیثی اهل سنت انداخته می‌شود. تا امکان مقایسه برای همه حدیث پژوهان آزاد اندیش و به دور از تعصب‌های فرقه‌ای و قومی، فراهم گردد.

آن‌گاه روای صحیح مسلم اعم از:

۱ - ائمه اهل بیت (ع) و شیعیان

۲ - محدثات

۳ - روای ضعیف

۴ - دوستان بنی امیه و آل زبیر

۵ - افراد تأثیرگذار در سیر تدوین حدیث اهل سنت از جمله:

۱ - ابوسفیان

۲ - مغیره

۳ - معاویه

۴ - عایشه

۵ - ابوبکر

۶ - عمر

۷ - عثمان

۸ - عبد الله بن عمر

۹ - عبد الله بن زبیر

۱۰ - ابوهریره

۱۱ - ابن شهاب زهری

۱۲ - عکرمه

۱۳ - عروه بن زبیر

۱۴ - سدره بن جندب

مورد پژوهش و بررسی قرار می‌گیرد.

و در مرحله آخر به بررسی محتوایی صحیح مسلم در ضمن شش بخش به شرح زیر:

۱- افراد مطرح شده در کتاب الفضایل

۲- بررسی اعتقادات

۲- ۱- خدا

۲- ۲- رسول اکرم (ص)

۳- احادیث جعلی

۴- روایات تأثیرگذار در فقه اهل سنت

۵- مباحث رجالی

۶- ملاحظات ویژه برخی از کتاب‌های صحیح

پرداخته می‌شود.

آن‌گاه با توجه به سیری که انجام شده است به تبیین جایگاه واقعی صحیح مسلم در سیر تدوین

حدیث پرداخته می‌شود.

گفتنی است که در این پژوهش سعی بر آن بوده است تا تعلقات شیعی نویسنده تأثیری در نتیجه

ارزیابی نداشته باشد. از طرفی تلاش شده است تا حد امکان از منابع اصیل و قدیمی اهل سنت و

همچنین کتاب‌های تحلیلی جدید ایشان که در سال‌های اخیر به زیور طبع آراسته شده است بهره گرفته

شود. شایان ذکر است تا سرحد امکان این تلاش صورت گرفته است که حق پژوهشگران، دانشمندان،

علماء، در پژوهش‌های انجام شده توسط ایشان رعایت شده و نشانی آثار ایشان به طور کامل، هم در

پاورقی‌ها و هم در فهرست منابع به طور دقیق ارائه گردد. باشد که به این وسیله تا اندازه‌ای از زحمات این

بزرگان که در طول تاریخ بار انتقال مفاهیم ارزشی دین را بر دوش داشته‌اند قدر دانی شده باشد.

(و انسلام)

سنت،
دومین منبع اجتهاد

□ مقدمه:

در قسمت اول این پژوهش که اختصاص به سنت، دومین منبع اجتهاد دارد، در فصل‌ها و بخش‌های مختلف مباحث زیر مورد بحث و بررسی قرار خواهد گرفت:

مفهوم سنت و سیر تحول آن

اقسام سنت به اعتبار خود آن

اهمیت سنت در تشریح

مقایسه بین سنت و کتاب

حجیت و اعتبار سنت:

۱- حجیت سنت رسول (ص)

۲- حجیت سنت صحابی

۱- تعریف صحابی

۳- اعتبار سنت صحابه

۱- عدالت صحابه

۲- حالت عمومی عهد صحابه

۳- شیوه فقیهان صحابی در استنباط احکام

۴- اعتبار و حجیت سنت ائمه علیهم السلام

سیری در طبقه‌بندی محدثین و فقها

تابعین

مراتب سنت بر حسب اتصال سند

روش‌های تدوین حدیث

سنت مُتَّصِل

اقسام حدیث به اعتبار سند

تدلیس در حدیث

روش‌های تدوین حدیث

■

۱-۱

مفهوم سنت

و

سیر تحول آن

سنت در لغت به معنی شیوه و روشی است که انسان آن را برای خود ترسیم می‌کند خواه ستوده باشد و خواه ناستوده. [این کلمه به همین معنی در حدیث ذیل به کار گرفته شده است.]
آن جا که پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید:

«هر کس سنتی نیک پایه‌گذار، از پاداش آن و نیز پاداش همه کسانی که به آن عمل کنند برخوردار

خواهد بود؛ و هر کس نیز سنت ناروایی پایه‌گذار، مسؤولیت آن و نیز مسؤولیت کار همه کسانی که به آن

عمل کنند بر عهده وی خواهد بود.»^۱

در عرف محدثان «سنت» عبارت است از هر چیزی که از رسول اکرم (ص) به ما رسیده

است؛ اعم از:

گفته،

عمل،

و یا تقریر آن حضرت،

و یا اموری دیگر از قبیل ویژگی‌های اخلاقی و صفات ظاهری وی، بدون قائل شدن

هیچ‌گونه تفاوتی میان آن چه قبل از دوران پیامبری آن حضرت بوده و آن چه در طی این دوران

از ایشان صادر شده است. به همین سبب است که محدثان به تدوین [حدیث ناخر به] تمام

مراحل حیات ایشان و نیز حالات و صفات آن حضرت از هنگام ولادت تا آخرین مراحل

حیات پرداخته‌اند.

۱- من سن سنة حسنة كان له اجرها و اجر من عمل بها و من سن سنة سيئة كان له وزرها و وزر من عمل بها.

در این میان اصولیین و فقها از زاویه‌ای که به کار آنان می‌آید به سنت نگریسته، آن را به:

«گفته‌ها، اعمال و تقریرات او که بیان‌گر و اثبات‌کننده حکمی از احکام باشد»

تفسیر کرده‌اند. وقتی ما می‌خواهیم از احادیث موجود در مجموعه‌های حدیثی، به طور کلی، سخن بگوییم، باید پارا از محدوده آن چه فقیه و اصولی از این کلمه در نظر دارد فراتر نهمیم، و آن را شامل همه آن چه راویان از گفته‌ها، کرده‌ها و تقریرات آن حضرت روایت کرده‌اند بدانیم؛ خواه این روایات متعلق به احکام باشد و خواه نباشد. مراد از «تقریر» که فقیه به آن اهتمام دارد و آن را از نظر کشف حکم شرعی در مرتبه گفته‌ها و اعمال آن حضرت می‌داند، عبارت است از سکوت حضرت ختمی مرتبت در مقابل آن چه اصحابش انجام می‌دادند؛ به گونه‌ای که این سکوت نشان‌دهنده خشنودی وی از آن کار باشد. بنابراین از نظر دلالت بر مشروعیت و جواز یک کار یا رجحان و بلکه گاه و جوب آن، سکوت همراه با خشنودی و تحسین نسبت به یک کار تفاوتی با «قول» ندارد.^۱

مسلمانان در مقابل سنت به این معنی سر تواضع فرود آورده و آن را پذیرفته‌اند، چنان که در مقابل آیات کتاب الهی نیز همین موضع را در پیش گرفته از آن راه سعادت طلب می‌کند؛ و از نص و ظاهر آن، احکام و اخلاق و هر آن چه خیر دنیا و آخرتشان در آن است الهام می‌گیرند. در این میان، کتاب [خدا، قرآن] خود، آنان را به این حقیقت رهنمون ساخته است که شریعت تنها به کتاب خدا استوار نمی‌شود؛ آن سان که به سنت تنها نیز استواری نمی‌یابد. بنابراین هر یک از این دو [در طول تاریخ حیات خود] تکمیل‌کننده و کاشف اسرار و پیچیدگی‌های دیگری بوده است. اگر سنت نبود مانع از مجملات قرآن آگاهی می‌یافتیم و نه بسیاری از اسرار و پیچیدگی‌های آن را کشف می‌کردیم. افزون بر این، بسیاری حوادث و جود دارد که قرآن به نام و نشان بر آن‌ها تصریحی نکرده و بیان آن را به پیامبر وا گذاشته است؛ کسی که خداوند او را امین و حی خود ساخته و مسئولیت بر دوش کشیدن این امانت و تبلیغ و تفسیر آن و نیز روشن کردن آنچه را که حکم آن مشتبه و دلالت آن پنهان است بر دوش وی

۱- معروف الحسنی، اخبار و آثار ساختگی، ص ۲۲.

گذاشته است. آن جا که می فرماید:

«ما ذکر را بر تو نازل کردیم تا آن چه را به سوی مردم نازل شده بر ایشان بیان کنی، شاید تفکر کنند.»^۱

مرحوم دکتر شهابی، در کتاب «ادوار فقه» در این باره نوشته است:

در همان زمان که موضوع جمع آوری قرآن در یک مجلد مورد عنایت و توجه واقع شده و، از لحاظ تاریخ تحول فقه، نخستین مدرک فقهی پس از مرحله نخست، که مرحله صدور و پیدایش آن بوده، در مرحله دوم، که جمع و تنظیم و تدوین باشد، سیر می نموده است دومین مدرک فقهی یعنی سنت نیز، از لحاظ مستند بودن برای استخراج احکام، در حال تکوّن و پیدا شدن می بوده است. سنت در لغت به معنی شیوه و روش و طریقه و آیین است چنان که در مواردی از قرآن مجید از قبیل آیه «وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا» به همین معنی آمده است از «ازهری» حکایت شده که معنی لغوی آن را «طریقه پسندیده راست» دانسته است و در اصطلاح علماء درایه و در استعمالات علماء فقه^۲ و اصول بر قول و فعل و تقریر پیغمبر (ص) یا امام (ع) اطلاق می گردد (در صورتی که آن سه در امور غیر عادی باشد).

به حسب ظاهر «در عهد صحابه» هنوز این معنی برای لفظ «سنت» اصطلاح نشده بوده است بلکه آنچه بیشتر از سنت منظور و مراد و مورد استناد می بوده همان اقوال پیغمبر (ص) می باشد که از حیث عدد بیشتر و از این رو در مقام استدلال برخورد و توجه به آن زیادتر بوده است. لیکن در مواردی چند در همان عهد علاوه بر این که فعل پیغمبر (ص) مورد استناد شده به ترک آن حضرت نیز استدلال و احتجاج به عمل آمده است که به زودی نمونه ای از آن در این اوراق آورده خواهد شد. بنابراین یا باید این تروک که مور استناد شده به فعل برگرداند و تأویل شود و یا این که سنت چنان که قول و فعل و تقریر را شامل است بر ترک نیز شمول یابد.

در زمان پیغمبر (ص) تمام احکام به طور تفصیل صدور و تشریح یافته در صورتی که قرآن مجید نسبت به پاره ای از احکام یا اصلاً خود آن ها را واجد نیست و یا این که تفصیل و تبیین چگونگی آن ها را نمی رساند. اظهار و بیان این گونه احکام به وسیله سنت به عمل آمده و در قرآن مجید در مواردی عدیده به اعتبار سنت، که به حکم عقل، اعتبارش مسلم بلکه در عرض اعتبار خود قرآن باید به شمار آید، تلویحاً و تصریحاً ارشاد و هدایت به عمل آمده است از جمله آیه:

«وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ»

و آیه «مَا آتَيْكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَاتَّقُوا»

و آیه «اطيعوا الله واطيعوا الرسول...»

در این که در زمان پیغمبر (ص) مردم به سنت پیغمبر کمال توجه را داشته و به آن استناد و عمل می کردند، نه هیچ تردیدی نیست و نباید باشد و هم در این که صحابه، کم و بیش، اقوال آن حضرت را به خاطر می داشتند و حفظ می کردند نباید تردیدی به میان آید لیکن در این که آیا سنت پیغمبر (ص) یعنی آن چه

۱- سوره نحل، آیه ۴۴.

۲- در فقه این لفظ به جای «مندوب» و «مستحب» در برابر «واجب» نیز به کار برده شده است.

در دوره‌های بعد برای نماینده و حاکی و کاشف از آن عنوان «حدیث»^۱ و «خبر» اصطلاح شده^۲ و به خصوص اقوال آن حضرت، در عصر خود آن حضرت یا در عهد صحابه جمع و تدوین گردیده یا این کار در دوره‌های بعد انجام گرفته؟ اختلاف به میان آمده است.^۳

۱- ملا علی رازی در کتاب «توضیح المقال فی علم الرجال» ذیل تعریف «علم رجال» به این عبارت «أنه ما وضع لتشخیص رواة الحدیث...» چنین گفته است:

«والمراد بالحدیث ما ینتهی سلسلة سنده الی النبی (ص) او احدالمعصومین و عند العاقمة الی النبی او الصحابة او التابعین».

۲- فاضل مامقانی در کتاب «مقباس الهدایة» پس از تعریف «سنت» به این عبارت «والاجود تعریف السنّة بانه قول من لا یجوز علیه الکذب والخطا و فعله و تقریره غیره قرآن و لا عادی» چنین گفته است: «وما یحکی احد الثلاثة یسمى خبراً و حدیثاً».

۳- شهابی، محمود، ادوار فقه، ج ۱، صص ۴۰۴-۴۰۵.

۱-۱-۱

اقسام سنت

سنت نبوی به سه گونه

۱- قولی

۲- فعلی

۳- تقریری

تقسیم می شود.

□ ۱-۱-۱-۱- سنت قولی

سخنانی است که پیامبر (ص) در مناسبت‌های گوناگون اظهار داشته است، شبیه آن که

فرمود:^۱

– خطا و فراموشی و آن چه بدان مجبور شوند از امت من برداشته شده است.^۲

و یا این که آن بزرگ محترم فرمود:

– صفان من أمتی اذا صلحا صلحت أمتی، واذا فسدا فسدت أمتی.

قیل:

– یا رسول الله و من هما؟

فرمودند:

۱- رفع عن امتی الخطاء والنسیان وما استکرها علیہ.
۲- کاشانی - فیض (مولی محسن بن مرتضی)، نوادر الاخبار فیما یتعلق باصول الدین، تحقیق: مهدی الانصاری
القمی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، تابستان ۱۳۷۵، چاپ سوم، ص ۳۰ به نقل از: «صدوق»،
الخصال، ص ۳۶، بخش «الائتین»، حدیث ۱۲.

و یا این که حضرت ختمی مرتبت فرموده اند:

الْبَيْتَةُ عَلَى الْمُدْعَى وَالْيَمِينُ عَلَى مَنْ أَنْكَرَ^۱

و از این گونه سخنان که به زمینه های مختلف زندگی پرداخته است.^۲

□ ۱-۱-۱-۲- سنت فعلی:

سنت فعلی یا عملی، عبارت است از کارهایی که از حضرت محمد(ص)، به عنوان پیامبر خدا، در مقام تشریح صادر شده است، چون:

۱- نماز گزاردن

۲- زکات دادن

۳- انجام مناسک حج

۴- حکم کردن در مُرانعات بر اساس گواهی یک شاهد و سوگند مُدعی.

افعال حضرت ختمی مرتبت را به طور اصولی می توان در شش گروه دسته بندی نمود:

۱- آن چه از آن حضرت به عنوان یک انسان صادر شده است، چون:

۱- خوردن

۲- آشامیدن

۳- خوابیدن

۴- لباس پوشیدن

از دیدگاه اکثریت، این نوع کارها تنها بر اباحه دلالت دارد و لذا لازم نیست از آنها الگو

گرفت؛^۳ اما «باقلائی» از قول برخی گفته است که این گونه کارها مستحب هستند.^۴

۱- الزلمی - مصطفی، خاستگاه های اختلاف در فقه مذاهب، ص ۲۷۶ به نقل از: «بیهقی»، «سبل السلام»، ج ۴، ص ۱۳۲.

۲- تمامی قواعد اصولی و زبانی که درباره قرآن کریم اجرا می شود، درباره سنت قولی هم به اجرا در می آید.

۳- شوکانی - محمد بن علی (متوفای ۱۲۵۵ ه. ق.)، ارشاد الفحول، چاپ حلبی، ص ۳۵؛ اسنوی - عبدالرحیم بن حسن (متوفای ۱۷۷۲ ه. ق.)، نهاية السؤل، چاپ «صیح»، ج ۲، ص ۱۹۸.

۴- الزلمی - مصطفی، خاستگاه های اختلاف...، ص ۲۷۷.

۲- آن چه فقط به حضرت ختمی مرتبت اختصاص دارد و هیچ کس در آن گونه افعال با او مشارکت ندارد، هم چون:

۱- جواز ازدواج با بیش از چهار زن

۲- وجوب شب زنده داری

این گونه اعمال اختصاص به آن حضرت دارد، مگر آن که خود آن بزرگ محترم وجوب یا استحباب آن‌ها را برای ما تعیین کرده باشد. در چنین صورتی سنت فعلی تبدیل به سنت قولی می‌شود، یعنی انجام این اعمال از سوی ما، تنها به استناد سخن آن حضرت است نه به استناد آن که بر او واجب بوده است.

۳- آن چه مشخص است که به عنوان بیان نصی از نصوص قرآن، از سوی آن حضرت صادر شده است؛ این گونه اعمال به اتفاق همگان دلیل محسوب می‌گردد و از لحاظ:

۱- وجوب

۲- استحباب

۳- اباحه

همان حکمی را دارد که آن موضوع بیان شده داراست.^۱ مانند حدیث:

- صَلَّوْا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي^۲

و یا این حدیث:

- خذوا عَنِّي مَنَاسِكَكُمْ^۳
(مناسک خود را از من فراگیرید)

که حضرت ختمی مرتبت حدیث اول «صلوا...» را در توضیح آیه شریفه:

- وَاَقِمُوا الصَّلَاةَ

و حدیث دوم را در توضیح آیه شریفه:

- وَاتَّقُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ^۴

۱- الزلمی - مصطفی، خاستگاه‌های اختلاف...، ص ۲۷۷.

۲- این روایت را علاوه بر «مسلم» در «صحیح»، بیهقی نیز در «سُبُلُ السَّلَام»، ج ۱، ص ۱۷۰ نقل کرده است.

۳- همان.

۴- سوره بقره، آیه ۱۹۶.

(حج و عمره را برای خدا کامل کنید.)

فرموده است.

۴- آن چه از سوی رسول گرامی اسلام (ص) به عنوان بیان یک نصّ قرآنی صادر نشده، بلکه ابتداءً آمده است و صفت و حکم آن درباره خود او، یعنی:

۱- وجوب

۲- اباحه (ندب)

به وسیله بیان ایشان و قرینه‌ای دیگر معلوم است؛^۱ مانند نمازهای نافله روزانه. درباره این گونه اعمال دیدگاه‌های متفاوتی ابراز شده است.

«ابو اسحاق شیرازی»^۲، «شوکانی»^۳ و «اسنوی»^۴ اظهار داشته‌اند:

- در این گونه افعال، حکم امت همان حکم رسول (ص) است، مگر آن که دلیلی بر اختصاص داشتن آنها به آن حضرت رسیده باشد.

«مصطفی الزلمی» نیز دو گونه برخورد را مطرح کرده است:

۱- تنها در عبادات حکم امت، حکم رسول (ص) است.

۲- خودداری از اظهار نظر در این باره.^۵

۵- آن چه به عنوان بیان از آن حضرت صادر نشده، و صفت و حکم آن درباره خود او نیز روشن نیست و تنها همین مقدار روشن است که آن بزرگ محترم در انجام آن اعمال قصد قربت داشته است.

درباره این گونه از افعال پیامبر (ص)، «مصطفی الزلمی» چهار نظر را به شرح زیر نقل کرده است:

۱- این گونه کارها دلیل وجوب است مگر آن که دلیلی بر خلاف رسیده باشد. گروهی از «معتزله» و

فِرَقَتِیْ جَوِبَ:

۱- اسنوی، نه‌ایة السؤل، ج ۲، ص ۱۹۸.

۲- شیرازی - ابو اسحاق (متوفای ۴۷۶ ه. ق.)، اللمع، چاپ حلبی، ص ۳۷.

۳- شوکانی، ارشاد الفحول، ص ۳۶.

۴- اسنوی، پیشین.

۵- الزلمی - مصطفی، خاستگاه‌های اختلاف...، ص ۲۷۷.

۱- ابن ابی هریره

۲- ابن شریح

۳- ابو سعید اصطخری

۴- ابن خیران

این دیدگاه را برگزیده‌اند. «قرافی» و همچنین «ابن خویزمناد» آن را از «مالک» نقل کرده‌اند.^۱

۲- این گونه افعال دال بر استحباب است، «جوینی» در «البرهان»^۲ می‌گوید:

«در گفتار «شافعی»، اظهاراتی حاکی از این دیدگاه وجود دارد.

(امام فخر) رازی در «المحصل» می‌گوید:

«این نظریه شافعی نسبت داده شده است.»^۳

«زرکشی» در «البحر» یادآوری می‌کند که این نظر را از «ققال» و «ابو حامد مروزی» نقل کرده است و

«ظاهریه»^۴ نیز همین دیدگاه را اختیار کرده‌اند.^۵

۳- این گونه کارها دلیل اباحه است. «رازی» در «المحصل» می‌گوید:

«این نظر «مالک» است.

اما «جوینی» در «البرهان» قول به «اباحه» را نیاورده است.

۴- توقف:

«فخر رازی» در «المحصل» می‌گوید:

«این دیدگاه «صیرفی» و بیشتر «مُعزله» است.

«شوکانی» هم می‌گوید:

«ابو اسحاق این نظر را از بیشتر پیروان «شافعی» نقل کرده است.»^۶

۶- آن چه به عنوان بیان از آن حضرت صادر شده، نه صفت و حکمش در حق خود ایشان.

روشن و معلوم است و نه قصد قربت از سوی ایشان در آن‌ها آشکار است؛ درباره این گونه از

اعمال چهار نظر گوناگون اظهار شده است:

۱- تلمسانی - محمد بن احمد مالکی، مفتاح الوصول فی علم الاصول، چاپ دارالکتب، ص ۱۲۱. (این کتاب از کتب

اصول فقه فرقه مالکی اهل سنت است)

۲- جوینی، البرهان، نسخه خطی کتابخانه مرکزی بغداد.

۳- رازی - فخرالدین، المحصول، نسخه خطی دارالکتب مصر.

۴- پیروان داود بن عینی که در قرن سوم در عراق مطرح بوده است؛ «داود بن علی»، خود روش مذهب خویش را

«داودیه» نامیده است ولی این گروه به «ظاهریه» مشهور شده‌اند. (ر.ک: تاریخ فلسفه در اسلام، م.م. شریف، ج ۱،

صص ۳۸۸. مؤلف).

۵- ابن حزم - علی بن احمد، الاحکام فی اصول الاحکام، العاصمه، قاهره، ج ۱، ص ۱۳۹؛ شوکانی، ارشاد النحول،

ص ۳۷.

۶- الزلمی - مصطفی، «خاستگاه‌های اختلاف...»، ص ۲۷۸. (پاورقی‌های ۱ تا ۳ و ۵ به طور مستقیم از نوشته دکتر

زلمی نقل شده است.

۱- این گونه افعال بر ما واجب است. این نظر از «ابن شریح» روایت شده است.^۱ کسانی

چون:

«طبری»

«ابو سعید اصطخری»

بیشتر معتزله

بدان گروه دیده‌اند و بنابر گفته «سلیم رازی»، همین امر ظاهر مذهب «شافعی» است.^۲

۲- این گونه افعال مستحب هستند، این نظر بیشتر حنفیه و معتزله،^۳ و بنابر اظهار نظر

«بیضاوی»،^۴ عقیده شافعی نیز هست.

۳- این گونه افعال مباح هستند.

«دبوسی»^۵ این نظر را از «ابوبکر رازی»^۶ نقل کرده و گفته است:

همین نظر صحیح است؛

«جوینی» در «البرهان» همین دیدگاه را اختیار کرده است،^۷ «بیضاوی» نیز گفته است که:

- این عقیده «مالک» است.^۸

حنبلی‌ها نیز همین دیدگاه را پذیرفته‌اند.^۹ «ابو اسحاق شیرازی» هم این نظر را اختیار

کرده است.^{۱۰}

۱- الزلمی، خاستگاه‌های اختلاف...، ص ۲۷۸.

۲- همان.

۳- بیضاوی - عبدالله بن عمر بن محمد (متوفای ۶۸۵ ه. ق.)، منهاج الوصول الی علم الاصول، چاپخانه علمی کردستان، قاهره، ج ۲، ص ۱۹۷؛ شیرازی - ابواسحاق، اللمع، ص ۳۷؛ شوکانی، ارشاد الفحول، ص ۳۸.

۴- بیضاوی، همان.

۵- دبوسی - عبیدالله بن عمر (متوفای ۶۳۰ ه. ق.). تقویم الادب، نسخة خطی در انکتب مصر، شماره ۲۲۵ (بنا بر تقن الزلمی - مصطفی) در خاستگاه‌های اختلاف در فقه مذاهب، ص ۲۷۹.

۶- منظور «جصاص» است.

۷- الزلمی، پیشین، ص ۲۷۹.

۸- بیضاوی، پیشین.

۹- الزلمی، پیشین.

۱۰- شیرازی - ابواسحاق، اللمع، ص ۳۷.

۴- توقف، تا زمانی که دلیلی برسد.

«ابن سمعانی» این نظر را از بیشتر دانشمندان «اشعری» مذهب نقل نموده است و گفته است که «دقاق» نیز همین نظر را انتخاب کرده است.^۱ از امام احمد بن حنبل هم بیانی که حاکی از همین نظر باشد، نقل شده است؛^۲ عقیده «صیرفی» و «بیضاوی» نیز همین امر توقف است.^۳ شایان ذکر است که هر کدام از این صاحب نظران و اندیشمندان برای اثبات نظر خود ادله‌ای اقامه کرده‌اند که این جانب به منظور پرهیز از تطویل بحث، از نقل آن‌ها خویشتن‌داری می‌نمایم.

□ ۱-۱-۱-۳- سنت تقریری

تقریر در سنت، عبارت است از سکوت پیامبر (ص) و ائمه معصومین علیهم السلام در برابر قول یا فعل اصحاب و یاران خویش^۴؛ خواه این قول یا فعل در حضور آن بزرگان مُکرم اظهار شده، یا صورت گرفته باشد، و یا در غیاب ایشان که آن‌گاه خبر آن به ایشان رسیده باشد. زیرا حضرت ختمی مرتبت و اوصیای کرام او برای توضیح و بیان شریعت و ابطال امور مُخالف شرع آمده‌اند؛ از این رو سبب سکوت و مخالفت نکردن ایشان، با قول و فعل مطرح شده در حضور و یا نقل شده برای ایشان، به معنای به رسمیت شناختن یا تقریر و یا امضای آن عمل و یا قول و در نتیجه دلیلی برای جواز آن است.

یکی از نمونه‌های سنت تقریری را «مصطفی الزلمی» به شرح زیر نقل کرده است:

- در سربه^۵ بنی قریظه، پس از آن که رسول (ص) فرموده بود:

۱- الزلمی - مصطفی، خاستگاه‌های اختلاف، ص ۲۷۹.

۲- همان.

۳- بیضاوی، منهاج الوصول الی علم الاصول، ج ۲، ص ۱۹۷.

۴- در مورد ائمه معصومین علیهم السلام با توجه به جو فشار و خفقان و مملو از ظلم و ستم ایام زندگی ایشان، باید از قرآن دیگر متوجه شویم که مقام، مقام تقیه نبوده باشد. مثلاً هنگامی که ائمه معصومین علیهم السلام را با زور و جبر به مجالس پاده گساری خلفای عباسی می‌برده‌اند، کسی نمی‌تواند به حضور اجباری آن بزرگان در بند، و سکوت احتمالی ایشان برای عدم حرمت مُسکرات استدلال کند.

۵- سربه، جنگ‌هایی است که رسول (ص)، خود در آن شرکت نداشته‌اند.

– هیچ کدام از شما نماز نگذارد، مگر در محله «بنی قریظه».

مسلمانان شرکت کننده در جنگ به دو گروه تقسیم شدند:

۱- کسانی از گفتار مُعَظَّم له چنین برداشت کردند که این نهی به معنای حقیقی آن است، و در نتیجه نماز خود را در وقت آن به جای نیاوردند.

۲- کسان دیگری این گونه برداشت کردند که مقصود آن حضرت از این نهی آن است که به (سرعت) به پیکار بشتابند و در آن درنگ روا ندارند؛ به همین سبب نماز را در وقت خود به جای آوردند.

پس از آن که خبر اقدام هر دو گروه به رسول (ص) رسید، کار هر دو گروه را تأیید کرد.^۱

□ ۱-۱-۱-۳-۱- شرایط تحقق تقریر امام معصوم (ع)

حُجَّة الاسلام محمد ابراهیم جنّاتی «در مقاله «سنت و اجتهاد»^۲ پس از آن که سه مبنای:

۱- شرع

۲- عقل

۳- ظهور حال

را به عنوان ادله و مبانی، دلالت سکوت معصوم علیه السلام بر امضاء و تقریر بیان کرده‌اند، پس از آن که هر کدام از سه مبنا را تا اندازه‌ای توضیح داده‌اند، درباره تحقق تقریر و امضای امام معصوم علیه السلام دو شرط لحاظ کرده‌اند:

۱- فعل به گونه مرئی در برابر دید امام صورت پذیرد.

۲- برای امام مانعی از امر به معروف و نهی از منکر و بیان حکم وجود نداشته باشد. مثلاً امام در موضع تقیه نباشد؛ چراکه بیشتر امامان در روزگار حُکام جور مورد آزار آنان قرار داشته‌اند و گاه بیان احکام واقعی به صلاح اُمت اسلام نبوده و مجبور به تقیه بوده‌اند.

بنابراین هرگاه ثابت شود که سکوت امام (ع) از روی تقیه نبوده است این سکوت به منزله تقریر و امضای او تلقی می‌شود؛ ولی چنانچه ثابت نشود که امام در حال تقیه بوده یا خیر، نمی‌توان از سکوت او نتیجه‌ای گرفت.

در مواردی که قطعاً سکوت امام تقریر به شمار می‌آید، بیش از جواز به معنای عام از آن افاده نمی‌شود. و اعتقاد به این که تقریر، اباحه به معنای خاص^۳ را می‌رساند صحیح نیست. زیرا تعیین اباحه به معنای خاص

۱- الزلمی، خاستگاه‌های اختلاف...، ص ۲۷۹.

۲- منتشره در دو ماهنامه کیهان اندیشه، شماره ۱۹، مراد شهریور ۱۳۶۷، صص ۴-۱۷.

۳- تساوی فعل و ترک.

از میان احتمال:

۱- وجوب

۲- استحباب

۳- کراهت

۴- اباحه

بدون دلیل مُشکل است، چرا که تقریر همانند فعل مُجمل است و بیان ندارد، قدر متیقن از آنان اباحه به معنای عام^۱ یعنی اباحه مُردّد بین «وجوب» و «استحباب» و «اباحه خاص» می باشد.^۲

۱- توضیحات حُجّة الاسلام جنّاتی از آن جهت است که نظر «علامه محمد خضری» در کتاب «اصول الفقه»، ص ۲۳۳ مبنی بر این که:

– تقریر معصوم دلیل بر اباحه است.

را نادرست جلوه دهد.

۲- جنّاتی - محمد ابراهیم، سنت و اجتهاد، ص ۶.

۲-۱-۱

اهمیت سنت در تشریح

□ مقدمه:

- اهمیت سنت در تشریح زمانی روشن می‌شود که آن را برحسب احکامی که آورده است به سه قسم زیر تقسیم کنیم.^۱
- ۱- سنت تأکید کننده
 - ۲- سنت تبیین کننده
 - ۳- سنت تأسیسی

۱-۱-۲-۱-۱- سنت تأکید کننده

بخشی از سنت، احکامی را که در قرآن کریم آمده است تأکید و تقریر می‌کند و به این ترتیب این دسته از احکام دارای دو منبع و دو دلیل می‌شوند:

- ۱- دلیلی از قرآن
 - ۲- دلیلی تأکید کننده از سنت.
- بخش عمده‌ای از سنت نبوی از این نوع است. از جمله فرمان آن حضرت به:
- ۱- برپا داشتن نماز

۱- در نگارش این بخش از نوشته دکتر مصطفی زلمی استفاده شایان توجهی شده است.

- ۲- روزه گرفتن در ماه رمضان
- ۳- دادن زکات
- ۴- انجام حج
- ۵- وفا کردن به پیمان
- ۶- در پیش گرفتن راه راست
- ۷- آراسته شدن به اخلاق شایسته^۱

۱-۱-۲- سنت تبیین کننده

بخشی از سنت، نصوص قرآنی محتاج توضیح را تبیین می‌کند؛ به این ترتیب که عموم آن را تخصیص می‌زند، مطلقش را مقید می‌کند، مجملش را تفصیل می‌دهد، مبهم آن را تبیین و مشککش را تفسیر می‌کند، و این‌ها همه به استناد اختیاری است که در آیه قرآن به او داده شده است، آنجا که می‌فرماید: «و ذکر را بر تو فرو فرستادیم تا آن چه را بر مردم نازل شده برایشان تبیین کنی».^۲

از این قبیل است بیان قولی و عملی حضرت ختمی مرتبت از اوقات نماز، تعداد رکعت‌های نمازهای واجب پنج‌گانه، چگونگی انجام نماز و اجرای آن از قبیل تکبیر، سلام، رکوع، سجود، قیام، جلوس، قرائت، تشهد و دیگر واجبات و مستحبات نماز. نیز بیان زکات و نصاب آن، اموالی که زکات در آنها واجب است، مقدار زکاتی که باید داده شود، و دیگر احکام جزئی زکات.

و نیز بیان مناسک حج، چگونگی روزه واجبات آن، نصاب سرقت و چگونگی اجرای حد آن، احکام تفصیلی بیع و ربا، احکام جزئی خوردنی‌ها، نوشیدنی‌ها، معاملات و احوال شخصی و دیگر احکامی که در قرآن کریم از برخی جوانب به اجمال برگزار شده است.

۱- و از این قبیل هم چون:

نهی از شرک ورزیدن به خداوند، گواهی دروغ دادن، حقوق والدین، انسان کشتن به ناحق، دامن آلودن به فحشاء، نوشیدن مست کننده، دزدی کردن، خیانت در امانت، تهمت زنا بستن به زنان پاکدامن و کارهایی از این دست.

۲- سوره نحل، آیه ۴۴.

۱-۱-۲-۳- سنت تأسیسی

بخشی از سنت، خود، مستقلاً به وضع و انشای احکامی پرداخته است که قرآن درباره آن‌ها ساکت است و به این ترتیب در این نوع از احکام تنها سنت منبع استنباط آن‌هاست، از قبیل:

تحریم درندگان،
پرندگان چنگال‌دار^۱
پوشیدن لباس حریر و استفاده از طلا برای مردان،
حکم به وجوب زکات فطر،
جواز رهن در غیر سفر،
حکم به گواه و سوگند مدعی،
احکام نماز وتر
و دیگر احکامی که تنها در سنت بیان شده است.

تاکید بر این نکته ضرورت دارد که از پیامبر اکرم (ص) هیچ امر منافی با قرآن صادر نشده است؛ چه، او آگاه‌ترین انسان به دین و رسالت الهی، آشنا‌ترین آنان به اهداف شریعت، پرهیزگارترین مردم در مقام اطاعت، امین‌ترین همه در ادای وظیفه رسالت است، و در آن چه در زمینه تشریح از او صادر می‌شود تابع وحی و الهام الهی است که «از سر خواسته دل سخن نمی‌گوید و هر چه هست وحیی است که به او می‌رسد».^۲

۱- از ابوهریره روایت است که گوید:

پیامبر خدا (ص) فرمود: «هر حیوان وحشی که دارای دندان‌های تیز باشد خوردنش حرام است» - این حدیث را مسلم روایت کرده و ابن عباس چنین به آن افزوده که «هر پرنده دارای چنگال هم حرام است». حدیث اخیر را ترمذی آورده است. ر. ک: شبل السلام، ج ۴، ص ۷۲.

۲- سوره پنجم، آیات ۳-۴.

٣-١-١

مقایسه سنت و کتاب

□ مقدمه:

با توجه به این که قرآن کتاب قانون است، و قانون نیاز به تفسیر و تطبیق و تفریع و مقایسه با دیگر قوانین دارد، و این کاری است که از حقوقدان و قانون‌شناس خبره انتظار می‌رود، نه هر فرد عامی و ناوارد و مبتدی؛ و در زمینه قرآن چه کسی همچون پیامبر و خاندان رسالت آگاه و آشنا به قوانین کلی الهی بوده است. از این رو مراجعه به پیامبر (ص) و خاندان وحی و رسالت برای شناخت مفاهیم کلی قرآنی همانند مراجعه به متخصص در رشته‌های مختلف علمی و فنی است.^۱

برای این که مقدار وابستگی کتاب و سنت به یکدیگر معلوم شود کافی است که نگاهی گذرا به مضامین کتاب و سنت و مقایسه‌ای هر چند کوتاه میان آن دو داشته باشیم.

□ ۱-۱-۳-۱- مقایسه بین سنت و کتاب از نقطه نظر کیفیت بیان حکم شرعی

مضامین کتاب و سنت از جهات مختلفی قابل مقایسه است. ولی مقایسه‌ای که در این جا در نظر داریم از نقطه نظر کیفیت بیان احکام شرعی است که به شرح ذیل خواهد آمد.

۱- برخی از روایات مضامین عام و کلی آیات را مورد تأکید قرار داده است. مانند روایاتی که امر به نماز،

۱- جناتی - محمد ابراهیم، رابطه سنت و کتاب، منتشره در «کیهان اندیشه»، شماره ۱۸، خرداد و تیر ۱۳۶۷، صص ۲-۲۲.

روزه، زکات، حج، جهاد، امر به معروف و نهی از منکر نموده و یا محرمانی چون شرب خمر، قمار، ربا، ظلم و ارتکاب قتل را منع کرده است.

۲- عده‌ای از روایات در جهت توضیح و تفسیر و شرح آیات قرآن وارد گردیده که این روایات خود به سه گروه تقسیم می‌شوند:

۱- روایاتی که آیات دارای اجمال را شرح می‌دهد، مانند آیات: «اقیموا الصلاة»، «آتوا الزکاة»، «ولله علی الناس حج البیت من استطاع الیه سبیلاً»، «کتب علیکم القتال»، «کتب علیکم الصیام» و... که توسط این احادیث کیفیت و شرایط و اجزاء و موانع و دیگر ویژگی‌های احکام بیان می‌شود.

۲- روایاتی که تخصیص عموماً آیات را بیان می‌کند، مانند تخصیص آیه ارث «یوصیکم الله فی اولادکم للذکر مثل حظ الانثیین» (نساء / ۱۱) که توسط حدیثی که می‌گوید قاتل از مورث خود ارث نمی‌برد، تخصیص خورده است.

۳- روایاتی که تفسیر مطلقات آیات را بیان می‌کند، مانند تفسیر آیه «السارق والسارقة فاقطعوا یدیهما» که توسط حدیث منقول از امام ابو جعفر الثانی (ع) مقید شده: معتصم عباسی از آن حضرت پرسید چه مقدار از دست دزد باید قطع شود؟ حضرت فرمود: «من مفصل الاصابع فیترک الکف» از انتهای انگشتان بریده شود به گونه‌ای که کف دست باقی بماند، سپس معتصم از دلیل آن پرسش نمود، حضرت در پاسخ گفت رسول خدا فرموده در سجده هفت عضو باید بر زمین قرار گیرد: پیشانی، دو دست، دوزانو، دو پا، پس اگر دست دزد از مچ یا آرنج قطع شود او نمی‌تواند سجده کند و گفت «ان المساجد لله فلا تدع مع الله احداً و ماکان لله فلا یقطع» اعضای سجده برای خداست پس چیزی را با خدا مخوان و آن چه که برای خداست قطع نمی‌شود.

۳- دسته دیگر روایاتی است که احکام مختلفی را بیان داشته در حالی که آن احکام در قرآن ذکر نشده از آن جمله است:

۱- روایاتی که جمع بیان ازدواج با عمه و دختر برادر او را حرام دانسته و همچنین ازدواج با خاله و دختر خواهر او که عقد آنها باطل می‌شود.

۲- روایاتی که پوشیدن لباس ابریشم را برای مردان، حرام شمرده است.

۳- روایاتی که دلالت می‌کند به این که اگر شریک مال مشترک را در معرض فروش و واگذاری قرار دهد، شریک دیگر می‌تواند «اخذ به شفعه» کند. یعنی در خریدن و به اختیار درآوردن آن مال اولیت دارد.^۱

این‌ها نمونه‌هایی بود از احکامی که در روایات بیان گردیده ولی در قرآن نیامده است و

این گونه موارد در سنت کم نیست؛ «ابن القیم جوزی» در کتاب «اعلام الموقعین» می‌نویسد:

در مقایسه سنت با قرآن سه حالت پدید می‌آید:

۱- موافقت و هماهنگی میان مضمون سنت و کتاب به طوری که هر دو یک مطلب را افاده

کنند - مانند وجوب نماز، روزه... و یا حرمت ربا، قمار و... - که در این صورت سنت و

کتاب به منزله دو دلیل بر حکم واحدند.

۱- جنّاتی - رابطه سنت و کتاب، ص ۴، به نقل از (فلاند الدرر فی بیان آیات الاحکام بالانثر، ج ۳، ص ۳۸۱).

۲- سنت مفسر و مبین و شرح دهنده قرآن باشد.

۳- سنت بیان کننده و خوب یا حرمت چیزی باشد که قرآن در مورد وجوب یا حرمت آن ساکت است.^۱

□ ۱-۱-۳-۲- تفاوت‌های قرآن و سنت

۱- قرآن اصل است و الفاظ و کلمات آن معجزه می‌باشد ولی سنت فرع است و الفاظ آن معجزه نیست. نقش اصالت قرآن در زمینه تعارض سنت با کتاب روشن می‌شود، زیرا در چنین تعارضی اگر راه جمع وجود نداشته باشد باید قرآن را در مقام استنباط احکام حوادث واقعه بر سنت ترجیح داد.

۲- قرآن در مقام تحدی فرود آمده ولی سنت چنین نیست.

۳- همه آیات قرآن از جهت سند و صدور قطعی است ولی سنت چنین نیست؛ زیرا بیشتر اخبار و احادیث که بیان کننده سنت می‌باشد از جهت سند ظنی است.

۴- قرآن پس از وحی توسط کتاب وحی که تعدادشان بالغ بر چهل و سه نفر و یا چهل و پنج نفر بوده تدوین می‌شد، ولی سنت داری چنین امتیازی نیست؛ زیرا اندیشمندان اهل سنت در نیمه قرن دوم به تدوین حدیث پرداختند و قبل از آن تنها به حافظه حافظان حدیث متکی بودند.

حجة الاسلام جناتی در مورد تفاوت بینش امامیه با بینش مکتب خلافت در مورد تدوین حدیث نوشته‌اند که:

البته این موضوع در بینش امامیه به شکل دیگری است، زیرا امامیه معتقد است که پس از رسول خدا (ص) راه سنت توسط امام علی (ع) و ائمه دیگر تداوم یافته و در طول این زمان که منبع قطعی و حجت معصوم حضور داشته، سنت توسط امامان و یا اصحاب ایشان تدوین یافته و به مرحله‌ای از غنا و استحکام و ضربه‌ناپذیری رسیده است.^۲

۵- قرآن، احکام و قوانین را نوعاً به گونه کلی بیان کرده و کمتر به جزئیات و شرایط و موانع احکام پرداخته است ولی در سنت عکس این موضوع به چشم می‌خورد. و همین امر

۱- ابن القیم الجوزی، اعلام الموقعین، ج ۱، ص ۲۳۲.

۲- جناتی - محمد ابراهیم، رابطه سنت و کتاب، ص ۴.

موجب شده است که نیاز مجتهد به سنت و مراجعه به آن در مقام استنباط احکام پدیده‌ها و رویدادها بیشتر از کتاب باشد؛ زیرا سر و کار مجتهد با فروع مسائل است و همواره شناخت شرایط و موانع و ویژگی‌های حکم و یافتن موضوعات فرعی یک حکم، کاری دشوارتر و حساس‌تر از شناخت اصول و مراجعه به آنها است؛ به خصوص که اصول محدود و فروع نامحدود باشد. لذا به همین دلیل است که قرآن می‌فرماید:

«انا انزلنا اليك الذكر لتبين للناس ما نزل اليهم»
(ما ذکر «قرآن» را بر تو فرود آورده‌ایم تا آنکه برای مردم آن چه را که برای آن‌ها فرود آمده است بیان نمایی)

در «بحار الانوار»^۱ از قول رسول خدا (ص) نقل شده است که:

«لا يقبل قول الا بعمل ولا يقبل قول ولا عمل الابنية ولا يقبل قول وعمل ونية الا باصابة السنة»^۲:

در نهج البلاغه، حضرت علی علیه السلام فرموده است:

«اما وصيتي فالله لا تشرکوا به شيئاً ومحمد فلا تضيّعوا سنته واقيموا هذين العمودين واولقودوا هذين المصباحين»^۳.

□ ۱-۱-۳-۳- سنت در طول کتاب

آیا سنت در عرض کتاب قرار دارد یا در طول آن است، در این جا دو احتمال به نظر می‌رسد.

۱- این که سنت در طول کتاب، مصدر تشریح باشد نه در عرض آن، یعنی برای شناخت حکم، نخست باید به کتاب مراجعه کرد و در صورتی که حکم آن از کتاب به طور یقین دانسته شد نیازی به سنت باقی نمی‌ماند. اما اگر حکم آن از کتاب معلوم

۱- مجلسی - محمدباقر (علامه)، بحار الانوار، ج ۲، ص ۱۷۴.

۲- سخنی پذیرفته نمی‌شود مگر آن که مورد عمل قرار گیرد و هیچ سخن و عملی پذیرفته نمی‌شود مگر اینکه با نیت باشد و هیچ سخن و عمل و نیتی پذیرفته نمی‌شود مگر آن که با سنت مطابقت داشته باشد.

۳- وصیت من این است هیچ‌گاه با خدا چیزی را شریک و همتا قرار ندهید، سنت و شیوه رسول خدا را تباه مسازید، این دو ستون را استوار به پا دارید و این دو چراغ را برافروزید.